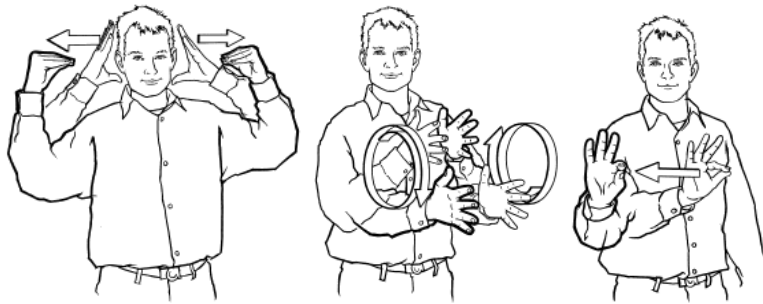

Doventaboes

Kwalitatief onderzoek naar verschillen en overeenkomsten tussen schelden en vloeken in het gesproken Nederlands en in de Nederlandse Gebarentaal.

E. Morre - 3914062

Bacheloreindwerkstuk

Universiteit Utrecht

Nederlandse taal en cultuur

Begeleiders: Dr. J.M. Nortier en prof. Dr. N.F.M. Corver

Tweede lezer: Dr. I. Zwitserlood

Utrecht, 16 januari 2015

Woord vooraf

Voor je ligt mijn Bacheloreindwerkstuk van de studie Nederlandse taal & cultuur. In de vakrichting taalkunde heb ik onderzoek gedaan naar Nederlandse Gebarentaal. De gebarentaal is pas recentelijk erkend als taal en in Nederland is de gebarentaal (Nederlandse Gebarentaal, NGT) nog niet door de overheid erkent. Naar aanleiding van de oratie van Beppie van den Bogaerde (oktober 2014) die zij in NGT deed en met het oog op de geplande bezuinigen in het Speciaal Onderwijs, waar het dovenonderwijs ook onder valt, wilde ik graag bijdragen aan het onderzoek naar NGT. Het is namelijk van belang dat het voor de Nederlandse overheid en de bevolking duidelijk is wat NGT is en wat zij betekent voor de Nederlandse dovensgemeenschap.

Het uitvoeren van het (literatuur)onderzoek en het schrijven is een erg leerzaam proces geweest en ik ben trots op het eindresultaat, ondanks de tegenslagen in het uitvoeren van mijn onderzoek. Het vinden van respondenten viel namelijk tegen waardoor ik van mijn originele onderzoeksplan, het houden van interviews, moest afwijken. Het maken van de online enquête was lastig omdat ik niet goed wist wat ik voor antwoorden kon verwachten, er is ten slotte nog geen onderzoek zoals dit uitgevoerd. Ik had een pre-test moeten doen of het interview als pre-test moeten beschouwen, maar achteraf is dat natuurlijk altijd makkelijk praten. Al met al heb ik nog wel het meeste geleerd om een onderzoek uit te voeren en de fouten die ik hier heb gemaakt zal ik zeker in gedachte houden als ik een Masterthesis zal gaan schrijven.

Dit eindwerkstuk was er niet gekomen zonder de aanwijzingen van Jacomine Nortier, die meteen enthousiast was en contact opnam met collega's van andere universiteiten om te vragen waar ik literatuur kon vinden. Ook Norbert Corver was enthousiast en bood aan om de begeleiding vanaf januari over te nemen. Verder had ik het aantal respondenten niet gevonden zonder de hulp van Lisa, Veerle en Lotte, die hun familie en vrienden met NGT-kennis hebben aangespoord om mij te helpen. En dan wil ik nog de mensen die in mijn directe omgeving hebben verkeerdt de afgelopen tijd bedanken voor hun steun. Het ging niet altijd van een leien dakje, dus ik had het hard nodig.

Eva Morre

Utrecht, 14 januari 2015

Samenvatting

In dit onderzoek wordt het schelden en vloeken van de gebruikers van de Nederlandse Gebarentaal bestudeerd. De hoofdvraag is *Wat zijn de lexicale overeenkomsten en verschillen tussen vloeken en schelden in de Nederlandse Gebarentaal en in het gesproken Nederlands?* Onderzocht wordt welke gebaren Nederlandse doven hiervoor gebruiken, waar deze vandaan komen, wie ze gebruikt en hoe en wanneer ze gebruikt worden. Er wordt steeds meer onderzoek gedaan naar de NGT, maar er is nog geen onderzoek verricht op het gebied van vloeken en schelden.

In het eerste gedeelte van het onderzoek wordt relevant onderzoek met betrekking tot NGT en vloeken en schelden in gesproken talen behandeld. Dit laat onder andere zien dat de NGT, net als andere gebarentalen, meer iconisch is dan het gesproken Nederlands en dat de Nederlandse doven een eigen cultuur hebben binnen de dominante Nederlandse cultuur. Vloeken en schelden zijn cultuurbepaald. De doven in Nederland leven uiteraard in de Nederlandse cultuur, maar hebben ook hun eigen cultuur hierbinnen. Daarom is het interessant om te kijken hoe dit zich manifesteert in het gebruik van vloeken en scheldgebaren. Dit is belangrijk voor de acceptatie van doven in de Nederlandse samenleving.

Dit wordt onderzocht door een interview en 22 ingevulde enquêtes die online verspreid zijn onder NGT-gebruikers. De resultaten laten onder andere zien dat de vloek- en scheldgebaren die NGT-gebruikers bezigen ook in het Nederlands veelvuldig voorkomen, maar dat er over het algemeen minder wordt gevloekt en gescholden in de NGT dan in het Nederlands. Tot slot merkt de auteur op dat er voor sluitende conclusies verder onderzoek op dit gebied nodig is, met name met meer respondenten.

Inhoud

1. Inleiding	6
2. Theoretisch kader	8
2.1. Wat is de Nederlandse Gebarentaal?	8
2.1.1. De geschiedenis van gebarentalen	8
2.1.2. Het ontstaan van de NGT	9
2.1.3. Taalwetenschap van de Nederlandse Gebarentaal	10
2.1.4. Wat is er bekend over vloeken en schelden in de NGT?	18
2.2. Hoe scheldt men in het gesproken Nederlands?	18
2.2.1. Wat is het verschil tussen vloeken en schelden?	18
2.2.2. Welke scheldwoorden en vloeken zijn er in het Nederlands?	19
2.2.3. Wanneer en waarom gebruiken mensen deze vloeken en scheldwoorden?	19
2.2.4. Hoe gebruiken mensen deze taboewoorden?	20
3. Onderzoeksvragen	22
3.1. Hoofdvraag	22
3.2. Deelvragen	23
3.3. Hypotheses	24
4. Methode	26
4.1. Interview	27
4.2. Online enquête	27
4.3. Respondenten	28
4.4. Analyse	29
5. Resultaten	31
6. Conclusie en discussie	37
6.1. Conclusie	37
6.2. Discussie	39
6.3. Suggesties voor vervolgonderzoek	40
7. Bibliografie	42
Bijlagen 1-6	46

De afbeeldingen op voorpagina zijn overgenomen van www.vitaaldenhaag.org en zijn de gebaren voor 'Nederlandse Gebarentaal'.

1. Inleiding

Toen er een aantal jaar geleden een politieagent door een burger werd uitgemaakt voor *mierenneuker*, was ons land in rep en roer. De agent voelde zich beledigd en diende een aanklacht in. De burger werd schuldig bevonden, maar was het hier niet mee eens. Uiteindelijk kreeg de burger gelijk, *mierenneuker* werd door de rechter niet als beledigend beschouwd.

In Nederland schelden en vloeken we graag. We vinden het grappig dat die Amerikanen scheldwoorden en vloeken op televisie en in muziek vervangen door een piepje. En dat terwijl er toch een groot aantal taboewoorden vanuit het (Amerikaans) Engels naar het Nederlands is overgewaaid, zoals *fuck* en *shit*. Schelden en vloeken, het gebruik van zogenaamd taboewoorden, geeft ons een uitlaatklep. Vanuit veel onderzoeksdisciplines wordt er onderzoek gedaan naar het gebruik van deze taboewoorden, onder andere vanuit de psychologie, taalkunde en neurologie. Psychologen, zoals Jay en Janschewitz (2007; 2008) en Rassin en Muris (2005) onderzoeken waarom mensen de sterke behoefte voelen om te schelden en te vloeken. Taalkundigen, zoals Van Sterkenburg (1997; 2008) en Corver (2014) onderzoeken bijvoorbeeld wat voor speciale functie taboewoorden vervullen in een taal, hoe deze gebruikt worden en welke taboewoorden er zijn. Neurologen, zoals Morris, Thacker, Newman, en Lees (2000) onderzoeken taboewoorden om Gilles de la Tourette, en daarmee de hersenen, beter te begrijpen.

Als je aan een horende Nederlander vraagt wat hij of zij van de Nederlandse Gebarentaal weet, zal het antwoord vaak zijn dat diegene er weinig over weet. Ook zal je te horen krijgen dat de gebarentaal slechts een uitbeelding van de gesproken taal is. Pas sinds de tweede helft van de 20^e eeuw zijn gebarentalen internationaal erkend als natuurlijke talen. Toen kwam het onderzoek naar gebarentalen in een stroomversnelling. Er is tot op heden veel onderzoek gedaan naar American Sign Language (ASL), en wat dat betreft loopt Nederland nog ver achter. Veel onderzoek naar de Nederlandse Gebarentaal (NGT) is dan ook gebaseerd op onderzoeken die al in ASL zijn uitgevoerd. Maar zelfs in ASL is er nog weinig onderzoek gedaan naar vloeken en schelden. Daarom wordt hiermee een eerste aanzet gedaan tot het onderzoeken van schelden en vloeken in de NGT. Dit heeft de praktische relevantie dat het begrijpen van de dovencultuur met hun taal en taalgebruiken van belang is voor een goede participatie en erkenning van de Nederlandse doven.

Hierna volgt het theoretisch kader waarin dit onderzoek is uitgevoerd (hoofdstuk 2), gevolgd met de onderzoeksvraag en de bijbehorende deelvragen in hoofdstuk 3. Er wordt onderzocht in hoeverre schelden en vloeken in het Nederlands overeenkomt en verschilt met schelden en vloeken in de NGT. Zoals beschreven zal worden, is schelden en vloeken cultureel bepaald. De Nederlandse doven leven met hun dovencultuur in de dominante Nederlandse maatschappij. Gebruiken zij taboewoorden op de manier van de dominante cultuur, of op de manier van de dovencultuur? De hoofdvraag is: *Wat zijn de lexicale overeenkomsten en verschillen tussen vloeken en schelden in de Nederlandse Gebarentaal en in het gesproken Nederlands?* In hoofdstuk 4 staat de onderzoeksmethode beschreven. Er zal een (klein) overzicht gemaakt worden van de gebruikte taboegebaren en er zal bestudeerd worden hoe, wanneer en door wie deze gebruikt worden. Dat zal gebeuren aan de hand van een interview en een online enquête die verspreid is tussen 16 december 2014 en 12 januari 2015. In het interview en in de enquête zal gevraagd worden naar de ervaringen van NGT-gebruikers op het gebied van schelden en vloeken. In hoofdstuk 5 worden de resultaten geanalyseerd en hiermee zullen in hoofdstuk 6 de deelvragen en de hoofdvraag beantwoord worden.

2. Theoretisch kader

2.1 Wat is de Nederlandse Gebarentaal?

Overal op de wereld zijn gebarentalen te vinden. Het zijn geen gesproken talen, maar talen die een andere modaliteit hebben, die op een andere manier worden “waargenomen en geproduceerd” (Nijen Twilhaar 2009, p. 141). In gebarentaal gebruikt men namelijk de handen en andere visuele kenmerken om te communiceren, de manueel-visuele modaliteit (Nijen Twilhaar 2009, p. 135). Het heeft lang geduurd voordat gebarentalen als échte talen beschouwd werden.

Eerst zal de geschiedenis van gebarentalen en meer specifiek de Nederlandse Gebarentaal (NGT) besproken worden, vervolgens komt er een taalwetenschappelijke omschrijving van de NGT. Tot slot zal relevant onderzoek over vloeken en schelden in gebarentaal worden besproken. Het is niet mijn doel om hier een onuitputtelijke taalkundige omschrijving van de NGT te maken. Voor uitgebreidere informatie over dit onderwerp verwijs ik graag naar Baker, Van den Bogaerde, Pfau en Schermer (2008) en naar Schermer, Fortgens, Harder en De Nobel (1991).

2.1.1 De geschiedenis van gebarentalen

Gebarentalen zijn op natuurlijke wijze ontstaan door de behoefte van doven om te communiceren. Ze bestaan al zolang als er doven zijn (Schermer 1991). In de 18e eeuw ging de Franse geestelijke Abbé de l'Épée twee dove zusjes lesgeven. Vervolgens richtte hij rond 1770¹ de eerste dovenschool op, waar hij “the natural language of signs” (Stokoe 1960, p. 10) gebruikte om dove leerlingen te onderwijzen. Een natuurlijke taal is een taal die zich ontwikkelt in de loop van de tijd (Nijen Twilhaar 2009, p. 146)². De geestelijke merkte dat de doven begrepen dat hij het over de verleden tijd had als hij zijn hand over zijn schouder gooide en ging bepaalde gebaren gebruiken om de Franse taal aan de doven te leren (Stokoe 1960). Met dit doveninstituut was een begin gemaakt met het dovenonderwijs. Vanuit Frankrijk ontstonden er op andere plekken in Europa en zelfs in Amerika vergelijkbare instituten (Stokoe 1960; Schermer & Koolhoof 2009). In Amerika stichtte Thomas Hopkins Gallaudet in 1817 na terugkomst uit Frankrijk een dovenschool. In 1864 ontstond er zelfs de eerste universiteit voor doven, Gallaudet University, in Washington, DC (*Thomas Hopkins*

¹ 1770 volgens Stokoe (1960) en 1769 volgens Schermer & Koolhoof (2009).

² Dit in tegenstelling tot kunstmatige talen die op een bepaald moment door iemand verzonden zijn (Nijen Twilhaar 2009, p. 146)

Gallaudet z.d.)

In 1880 werd er tijdens een conferentie in Milaan door dovenonderwijzers, die allemaal horend waren, besloten dat het gebruik van gebaren de ontwikkeling van de spreektaal zou belemmeren. Doven moesten maar leren spreken, het gebruik van gebaren werd verboden. Dit noemde men het oralisme (Koenen, Bloem & Janssen 1993). Met de besluiten die op deze conferentie gemaakt zijn, werden doven wereldwijd buitengesloten van onder andere wet- en regelgevingen rondom onderwijs en werd het hebben van een carrière dove mensen bijna onmogelijk gemaakt (Moore 2010). Het oralisme stond vanaf dat moment centraal in het dovenonderwijs. In Rusland werd dit in 1938 afgeschaft³, omdat de taalpsycholoog Vygotsky vond dat doven meertalig opgevoed moesten worden (Koenen et al. 1993, Zaitseva, Purslove & Gregory 1999). Er moest wel degelijk gebruik gemaakt worden van gebarentaal in het onderwijs. Pas in 1984 werd het gebruik van gebarentaal in dovenonderwijs door UNESCO vastgelegd (*Timeline of Events z.d.*).

2.1.2 Het ontstaan van de NGT

De Groningse predikant Guyot was in de leer geweest bij Abbé de l'Épée en stichtte in 1790 in Groningen het eerste doveninstituut van Nederland. Vervolgens werden er nog vier andere doveninstituten opgericht, namelijk in St.-Michielsgestel, Rotterdam, Voorburg en Amsterdam (Schermer & Koolhoof 2009). Naar aanleiding van de conferentie in Milaan in 1880 was ook in Nederland van 1915 tot 1980 het gebruik van gebaren in het dovenonderwijs verboden. Pas in de jaren 70 van de vorige eeuw kwam in Nederland het besef dat het gebruik van gebaren het leren juist bevordert. Vanaf het einde van de 20^e eeuw kwamen gebaren geleidelijk aan weer terug in het Nederlandse dovenonderwijs. Inmiddels hebben de Nederlandse doven een eigen dovencultuur opgebouwd. Over wat cultuur is bestaan verschillende opvattingen. In dit onderzoek zal de beknopte omschrijving van Rigney (2008, p. 297) gebruikt worden: “[cultuur is] een systeem van opvattingen, normen, waarden en praktijken waarmee groepen mensen betekenis verlenen aan hun wereld”. De gemeenschappelijke taal, NGT, is een belangrijk onderdeel van de dovencultuur. Deze cultuur is tot stand gebracht doordat doven op scholen weer volop mochten communiceren in hun eigen taal, waardoor deze kon bloeien en er een sterker gemeenschapsgevoel ontstaan is.

Om de NGT als officiële taal te kunnen erkennen moest er van de overheid een gestandaardiseerde vorm komen (Nijen Twilhaar 2009, p. 75). Daarvoor is in 1999 het

³ Een aantal jaar later werden de bevindingen van Vygotsky en zijn pupillen echter in twijfel getrokken en verdween de gebarentaal in Rusland weer uit het onderwijs (Zaitseva et al. 1999).

STABOL-project opgezet, met financiële hulp van de overheid. Van 1982 tot 1988 had het KOMVA-project plaatsgevonden, maar daarmee hadden onderzoekers de regionale variatie in beeld gebracht en nog geen standaardvorm samengesteld (Schermer & Koolhoof 2009). De gestandaardiseerde gebaren die uit het STABOL-project kwamen in 2002 zijn op DVD uitgebracht (Nijen Twilhaar 2009, p. 75). De overheid heeft echter anno 2015 de NGT nog steeds niet erkend als officiële taal, al wil de PvdA hier verandering in gaan brengen (Van Laar 2014).

2.1.3 Taalwetenschap van de Nederlandse Gebarentaal

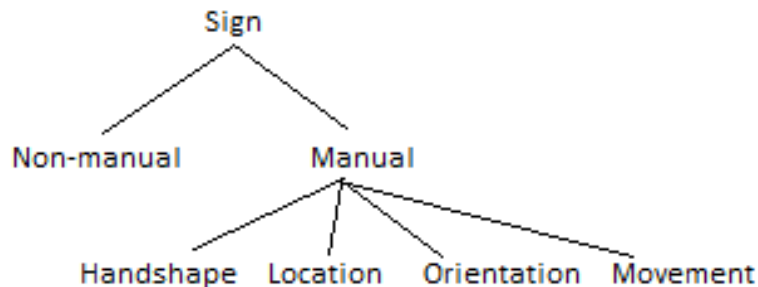
In de taalwetenschap van gesproken talen kan men het hebben over fonologie, morfologie, syntaxis en het lexicon van een taal. Ook bij gebarentalen kan dit, het is alleen iets anders. Fonologie gaat namelijk over de kleinste betekenisonderscheidende onderdelen van een taal: de klanken. Gebarentalen hebben geen klanken, maar hebben wel vergelijkbare kleine onderdelen. Men spreekt niet over bepaalde klanken, maar over de handvorm, de oriëntatie van de hand, de beweging, de plaats waar het gebaar gemaakt wordt en het non-manuele gedeelte. De fonologie van NGT zal aan bod komen in paragraaf 1. De morfologie houdt zich bezig met de opdeling van woorden in kleinere, betekenisvolle elementen (morfemen). Dit zijn bijvoorbeeld affixen⁴. Gebarentalen bestaan uit gebaren in plaats van woorden. In paragraaf 2 over de morfologie van de NGT zal duidelijk worden dat gebaren simultaan en sequentieel opgebouwd zijn. De syntaxis gaat over de zinsbouw van een taal, over de woordvolgorde. In paragraaf 3 zal duidelijk worden wat de ‘gebaarvolgorde’ van de NGT is. Natuurlijk dient ook het lexicon van de NGT nauwkeurig bestudeerd te worden. Een groot verschil tussen woorden en gebaren is namelijk dat de betekenis van woorden veelal arbitrair is, terwijl de betekenis van gebaren vaker iconisch is (Nijen Twilhaar 2009, p. 25). Dit komt aan bod in paragraaf 4.

1. *Fonologie van de NGT*

De fonologie houdt zich bezig met fonemen. Dit zijn de kleinste betekenisonderscheidende elementen van een taal. De /p/ en de /b/ zijn bijvoorbeeld fonemen, een *pak* is iets heel anders dan een *bak*, maar zelf hebben de fonemen geen betekenis. Gebarentalen hebben natuurlijk geen klanken. Het was de Amerikaanse onderzoeker Stokoe (1960) die als eerste de betekenisonderscheidende elementen van de gebarentaal identificeerde: de handvorm, de

⁴ Kleinere, betekenisvolle elementen die (onder andere) voor, in of achter een woord geplaatst kunnen worden. Bijvoorbeeld het suffix *-te* achter *zwakte*.

beweging en de plaats waar het gebaar gemaakt wordt. Later werden daar nog twee andere elementen aan toegevoegd: de oriëntatie en het non-manuele gedeelte (Schermer & Koolhoof 2009). Deze vijf elementen worden de *basiselementen* genoemd (Nijen Twilhaar 2009, p. 31), zie figuur 1.

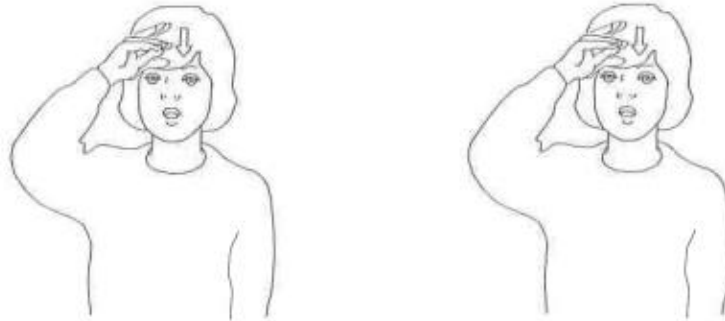

Figuur 1. Opbouw van een gebaar uit de vijf basiselementen. Overgenomen uit Van der Kooij (2002, p.15)

Met de handvorm wordt de vorm van de hand of handen bedoeld. De hand kan bijvoorbeeld de O-vorm hebben, dan vormen de duim en de overige vingers samen een cirkel. Een overzicht van de handvormen die in NGT gebruikt worden staat in bijlage 1. De beweging die de hand maakt is het tweede basiselement. Bij de beweging hoort ook de snelheid van de beweging en of een beweging abrupt stopt, een zogenaamde *hold* (De Nobel & Harder 1991, p. 70). Maar ook of je je lichaam aanraakt bij de beweging en of je een beweging herhaalt (Schermer & Koolhoof 2009). De plaats houdt zich bezig met de plaats van het gebaar in de gebarenruimte. De gebarenruimte is de ruimte binnen een denkbeeldige cirkel die van boven het hoofd, via de ellebogen naar het middel loopt (De Nobel & Harder 1991, pp. 65-66). De meeste gebaren worden in de neutrale ruimte gemaakt, die zich voor het lichaam bevindt, maar gebaren kunnen ook naast het lichaam gemaakt worden en bij uitzondering zelfs achter het lichaam (Schermer & Koolhoof 2009). Naar welke kant en in welke richting je hand en vingers wijzen is de oriëntatie van een gebaar. De palm kan bijvoorbeeld naar beneden gericht zijn of naar je borst. Het non-manuele basiselement omvat onder andere je gezichtsuitdrukking, je houding en de beweging die de mond maakt (Nijen Twilhaar 2009, p. 149).

Deze basiselementen vormen samen een gebaar en er zijn ook in de gebarentaal minimale paren. Dat zijn twee gebaren die op één basiselement na hetzelfde zijn, maar wel een andere betekenis hebben. Zoals het eerdergenoemde voorbeeld uit het gesproken Nederlands: bak en pak. Een voorbeeld uit de Nederlandse Gebarentaal zijn de gebaren voor *jongen* en *man*, zie figuur 2. Het enige verschil tussen deze gebaren is de mondbeweging. Net

zoals men bij gesproken talen niet alle foneemcombinaties kan maken, kunnen in de NGT ook niet alle combinaties van de basiselementen voorkomen.

Figuur 2. De gebaren voor *jongen* en *man*. Zij verschillen in het orale deel, dit is niet zichtbaar op de afbeeldingen. Wel zichtbaar is dat de gebaren verder identiek zijn. Overgenomen uit Schermer (1990, p. 49)

Als er gebaren worden gemaakt met twee handen, zijn er drie mogelijkheden. Wanneer beide handen bewegen is de symmetrievoorwaarde van toepassing; beide handen moeten dezelfde basiselementen hebben. Als één van de twee handen beweegt, mag de niet-bewegende hand een andere handvorm hebben⁵. Ook kunnen de handen dezelfde handvorm hebben, maar beweegt er wel maar één van de twee (De Nobel & Harder 1991, pp. 74-77; Nijen Twilhaar 2009, p. 215).

2. *Morfologie van de NGT*

Gebarentalen worden vaak vergeleken met creooltalen, omdat onder andere de reden van ontstaan en de leeftijd van gebarentalen en creooltalen op elkaar lijken (Schermer 1991, pp. 40-41). Als er mensen in een gebied wonen die elkaars taal niet begrijpen en er is een dominante taal, kunnen die mensen een pidgin ontwikkelen (Nijen Twilhaar 2009, pp. 55-56). Dit was bijvoorbeeld het geval bij slaven op een plantage die Engelse eigenaren hadden. Een pidgin is een taal die grammaticale elementen van verschillende niet-dominante talen bezit en waarvan het lexicon veelal op die van de dominante taal lijkt. Als kinderen deze pidgin vervolgens als moedertaal leren, noemt men dit een creooltaal. Gebarentalen zijn ontstaan daar waar doven met elkaar wilden communiceren. Ook deze mensen kenden de dominante taal (de spreektaal) niet. Zowel creooltalen als gebarentalen zijn relatief jong, de oudste gebarentalen zijn zo'n 200 tot 300 jaar oud (Aronoff, Meir & Sandler 2005).

⁵ Niet alle handvormen zijn mogelijk als er één hand beweegt en de handvormen verschillend zijn. Dit stelt men in de dominantieconditie: 'De passieve hand heeft een handvorm uit de volgende groep: B, S, 5 en C.' (Nijen Twilhaar 2009, p. 215). Voor de handvormen wordt verwezen naar bijlage 1.

Een groot verschil tussen creooltalen en gebarentalen is echter dat creooltalen een relatief makkelijke morfologie hebben en gebarentalen niet. Bij creooltalen komt dit waarschijnlijk omdat ze relatief jong zijn. Maar gebarentalen zijn ook relatief jong, waarom hebben deze talen dan wel een moeilijkere morfologie? Volgens Aronoff et al. (2005) komt dit doordat gebarentalen twee verschillende soorten morfologie hebben. De sequentiële morfologie zou vrij simpel zijn, vergelijkbaar met die van creooltalen. Maar doordat gebarentalen driedimensionaal zijn, kan men ruimtelijke relaties en tijdsaanduidingen op iconische wijze weergeven, waardoor er een complexe, simultane morfologie mogelijk is. Aan de ene kant hebben gebarentalen dus simpele, sequentiële morfologie en aan de andere kant moeilijke, simultane morfologie, aldus Aronoff et al. (2005). Nijen Twilhaar (2009, pp. 191-192) bevestigt dit. Hij stelt dat het verschil tussen een meer simultane dan sequentiële organisatie een gradueel verschil is, alle talen hebben met beide vormen te maken, maar gebarentalen zijn meer simultaan geordend dan gesproken talen. Het sequentiële in de gebarentaal zien we bijvoorbeeld bij samenstellingen waar twee woorden achter elkaar geplaatst zijn, het simultane zien we bijvoorbeeld bij het gebaar voor huisje, dat het gebaar voor huis is, maar dan aangevuld met een tongpunt⁶.

Samenstellingen worden in NGT op een andere manier gemaakt dan in het Nederlands. In het gesproken Nederlands is het tweede deel van een samenstelling als het ware dominant over het eerste deel. Als men het over een *mensaap* heeft is het duidelijk dat het over een aap gaat die op een mens lijkt, heeft men het over een *aapmens*, dat gaat het over een mens die op een aap lijkt. Bij de NGT hoeft dit niet zo te zijn. In de NGT zijn er ook samenstellingen waarbij het eerste deel juist dominant is en er zijn samenstellingen die neutraal zijn, zoals *weekend*, dat is het gebaar voor zaterdag en zondag achter elkaar (Schermer & Koolhoof 2009; Nijen Twilhaar 2009, p. 148 en p. 156).

Het meervoud kan in de NGT op verschillende manieren gevormd worden. Reduplicatie is één van de mogelijkheden. Dit is het herhalen van (een deel van) een woord voor semantische of grammaticale doeleinden, bijvoorbeeld om het meervoud te vormen (Rubino 2013). Het Nederlandse woord in 1a is enkelvoud. Om daar meervoud van te maken wordt er *-en* toegevoegd, zoals in 1b.

1a. boek

1b. boeken

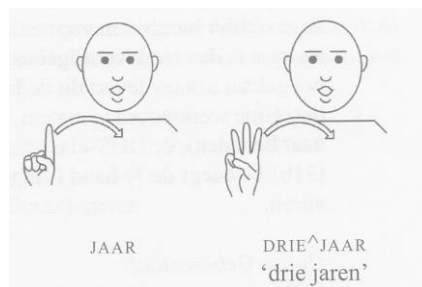
⁶ De tongpunt is een bepaalde modificeerder. Voor een uitgebreide beschrijving van de morfologie en de modificeerder van de NGT wordt verwezen naar Nijen Twilhaar (2009) en Schermer et al. (2009).

In het Nederlands wordt er geen reduplicatie gebruikt om meervoudsvormen te maken. Zou dat wel zo zijn, dan zou het meervoud van 1a wellicht lijken op 1c of 1d.

1c. * boekboek

1d. * boeboek

In deze twee (fictieve) woorden wordt het hele woord (1c) of een deel daarvan (1d) herhaald, dit is reduplicatie. In de NGT kan er wel reduplicatie gebruikt worden om een meervoudsvorm te maken. Er wordt dan bijvoorbeeld een handbeweging of mondbeweging herhaald. Dit kan onder andere bij zelfstandige naamwoorden, voornaamwoorden en werkwoorden. Er zijn ook telwoorden in de NGT. Tevens kunnen gebaren die normaal met één hand gemaakt worden met twee handen gemaakt worden om aan te geven dat het meervoud is. Als laatste kan een getal 'geïncorporeerd' worden in het gebaar (Harder, Koolhof & Schermer 2003). Dit is te zien in het voorbeeld in figuur 3. Dit voorbeeld niet uit de NGT, maar uit een andere gebarentaal. In de NGT kan er ook met behulp van incorporatie worden aangegeven over hoe veel subjecten of objecten de zin gaat.

Figuur 3. Incorporatie van getal in Indopakistaanse Gebarentaal. Overgenomen uit Pfau (2008, p. 207)

3. *Syntaxis van de NGT*

In de NGT staat het werkwoord achteraan, achter het subject en het object. Tijdsaanduidingen staan vaak vooraan in de zin. De plek van vraagwoorden is wisselend en vaak wordt een zin vragend gemaakt door de mimiek te veranderen (Schermer & Koolhoof 2009). Topicalisatie is het naar voren brengen van het zinsdeel waarop me de nadruk wil leggen:

2a. Ik ga vandaag mijn oma bezoeken.

2b. Vandaag ga ik mijn oma bezoeken.

2c. Mijn oma ga ik vandaag bezoeken.

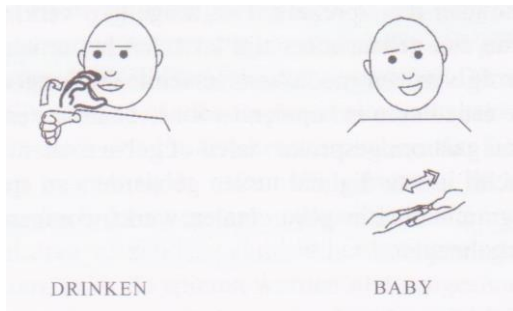
De onderstreepte zinsdelen zijn getopicaliseerd. Ook in de NGT komt dit voor, dit kan ervoor zorgen dat er van de gebruikelijke SOV-basisvolgorde⁷ wordt afgeweken (Pfau & Bos 2008, p. 130).

4. *Lexicon van de NGT*

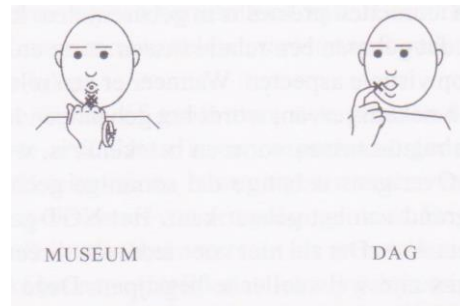
Tekens kunnen ingedeeld worden onder iconen, indexen en symbolen. Gebaren, afbeeldingen, woorden, verkeersborden, tabellen en grafieken en dergelijken zijn allemaal tekens. Iconen zijn tekens waarvan de vorm logisch voortvloeit uit de betekenis die zij dragen. De relatie tussen foto's en wat zij weergeven is bijvoorbeeld iconisch. Indexen zijn tekens waarvan de vorm een logisch *gevolg* is van de betekenis. Een index is bijvoorbeeld het zien van rook, dat betekent vaak dat er vuur is. De rook is dan een index voor het vuur. Symbolen zijn tekens waarvan de betekenis een conventie is; de betekenis valt niet af te leiden van het woord zelf. Dat wil zeggend dat de relatie tussen symbolen en hun betekenis arbitrair is (F. Jansen, hoorcollege 'Tekenen en betekenis in communicatie met taal', 17 september 2012).

In gesproken talen is de relatie tussen woord en betekenis vaak arbitrair, in gebarentalen is de relatie tussen gebaar en betekenis vaker iconisch. Als een woord arbitrair is, valt de betekenis niet (eenvoudig) te herleiden, de betekenis van een woord is dan afgesproken en is slechts een conventie. Als wij het over het woord *drinken* hebben, weten mensen die Nederlands kennen wat wij hiermee bedoelen, maar het valt niet uit het woord zelf op te maken. Het NGT-gebaar voor *drinken* zouden we echter meteen herkennen (zie figuur 4), ook als we niet bekend zijn met de NGT. Dat komt omdat de vorm van het gebaar logisch voortvloeit uit de betekenis. In sommige andere gebarentalen is het gebaar voor drinken anders, omdat zij niet uit een beker dronken. Dit bijvoorbeeld zo in de Braziliaanse Gebarentaal. Het gebaar voor drinken in die taal is te zien in figuur 6. Of een gebaar iconisch is ligt aan de cultuur van degene die het gebaar ziet (De Nobel 1991, p. 90). Gebaren in de NGT zijn niet allemaal iconisch, er zijn ook veel arbitraire gebaren, zoals die in figuur 5. De lijn tussen een iconisch en een arbitrair gebaar is een continuüm, soms zijn gebaren wel iconisch als je eenmaal weet wat ze betekenen. Bijvoorbeeld het gebaar voor *koffie* is het draaien van een koffiemolen, bij de eerste keer zal je wellicht niet weten wat het betekent, maar als je het eenmaal weet zal je het niet meer vergeten (Schermer 1991; Schermer & Koolhoof 2009). Ook zijn er gebaren die inmiddels arbitrair zijn, maar dat ooit niet waren. Dit kan gebeuren als de relatie in de loop van de tijd verloren is (Nijen Twilhaar 2009, pp. 25-26).

⁷ Subject-object-verb

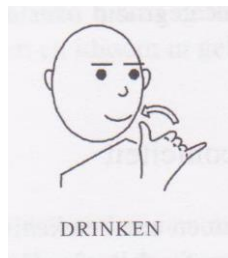

Figuur 4. Iconische gebaren in NGT.

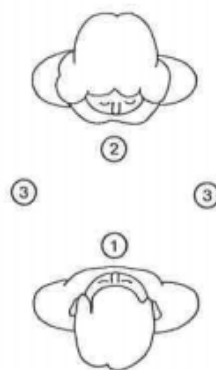
Figuur 5. Arbitraire gebaren in NGT.

Overgenomen uit Schermer en Pfau (2008, p. 52)

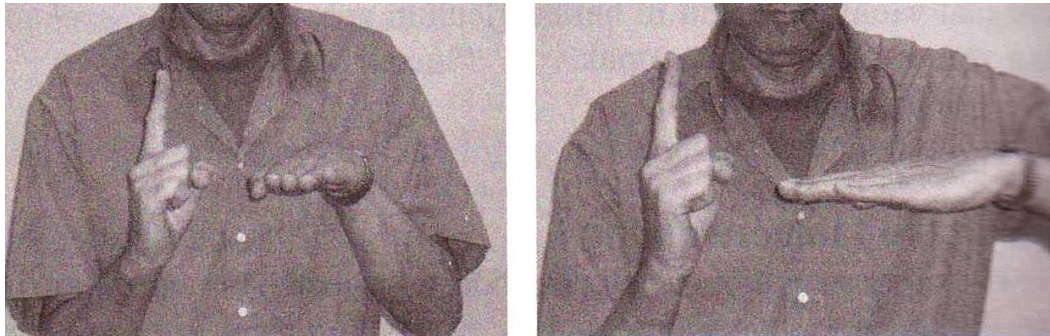

Figuur 6. *Drinken* in Braziliaanse Gebarentaal. Overgenomen uit Schermer en Harder (2008, p. 170)

Functiewoorden zijn grotendeels iconisch. De gebarenruimte wordt gebruikt om persoonlijke voornaamwoorden te weergeven. In figuur 7 staan de plaatsen voor de eerste persoon enkelvoud (1), tweede persoon enkelvoud (2) en derde persoon enkelvoud (3). Om de meervouden te weergeven worden combinaties van deze ruimtes gebruikt. Ter illustratie; *jullie* wordt gevormd door te wijzen naar plaats 2 en plaats 3. De gebarenruimte wordt tevens gebruikt om iconisch te weergeven hoe voorwerpen ten opzicht van elkaar gesitueerd zijn. Dit is te zien in figuur 8. Er zijn dus geen voorzetsels nodig. Lidwoorden zijn er niet in NGT.

Figuur 7. Locaties van persoonlijke voornaamwoorden. Overgenomen uit Schermer (1990, p. 7)

Figuur 8. Locatie van een persoon (de wijsvinger) ten opzicht van een auto (de vlakke hand). Op de linker afbeelding staat de persoon naast de auto en in de rechter afbeelding voor de auto. Overgenomen uit Nijen Twilhaar (2009, p. 192)

Je kan iets een gebaar noemen als het de vijf basiselementen gebruikt en als er een duidelijke beschrijving van de betekenis mogelijk is (Schermer & Harder 2008, pp. 168-169). Mensen die spreken gebruiken soms ook gebaren, bijvoorbeeld het opsteken van de duim om aan te geven dat het goed gaat. Dit hoeven echter geen gebaren van de gebarentaal te zijn. Deze ‘bij’ gebaren noemt men gesticulaties (Nijen Twilhaar 2009, pp. 97-98; Baker 2008, pp. 29-30).

In NGT komen leenwoorden voor. Vaak uit het Nederlands, omdat dat de dominante taal is in Nederland, maar ook uit andere gebarentalen. Leengebaren zijn vaak van origine gevingerspelde woorden die een aantal veranderingen ondergaan (Battison 1978; Nijen Twilhaar 2009, p. 125; Sandler & Lillo-Martin 2006, pp. 104-107). Vingerspellen is het gebruiken van het handalfabet. In het handalfabet heeft iedere letter een eigen handvorm. Hierdoor kun je letter na letter een woord spellen. Sommige mensen zien dit niet als onderdeel van de gebarentaal, andere wel. In sommige situaties is vingerspellen nodig, bijvoorbeeld als je iemand voor de eerste keer ontmoet en je noemt je naam. Als mensen elkaar kennen weten ze elkaars naamgebaar, of gebaren ze alleen de eerste letter van de naam. Het vingerspellen is dan niet meer nodig (Nijen Twilhaar 2009, p. 145).

In de gebarentaal heb je twee soorten lexicons: het ‘frozen’ lexicon en het productieve lexicon. In het frozen lexicon staan gebaren waarvan de vorm vaststaat, in het productieve lexicon staat gebaren waarvan de vorm kan variëren. Het gebaar voor *geven* verschilt namelijk voor dingen die je kan geven, als je zegt dat iemand een boek geeft is het gebaar anders dan als je zegt dat diegene een pen geeft (Schermer & Harder 2008, pp. 171-173). De NGT kent, net als het gesproken Nederlands, onder andere regionale variatie, leeftijdsgebonden variatie en situatie gebonden variatie (Schermer 2008, pp. 258-264).

2.1.4 Wat is er bekend over vloeken en schelden in de NGT?

Wat in de gesproken taal wordt overgebracht door de intonatie of het volume van de stem, wordt in gebarentalen overgebracht door mimiek en grootheid van gebaren. Ook reduplicatie wordt gebruikt om een gebaar intenser te maken. Deze bewegingen lijken voor horende mensen soms overdreven, maar ze zijn echter noodzakelijk voor het begrip in de gebarentaal (De Geus & Oyserman 2010, pp. 14-15).

Er is nog geen onderzoek gedaan naar vloeken en schelden in de NGT. Wel heeft de Vereniging Ouders van Dove Kinderen Noord in 2007 aangekondigd een cursus vloeken en schelden in de NGT te geven aan ouders, zodat zij weten wanneer hun kind hen uitscheldt (Cursus vloeken in gebarentaal 2007). Ook is er op de website van MobileSigns een filmpje te vinden waarop gebaren voor scheldwoorden worden gemaakt⁸. Er wordt dus wel gescholden in de NGT.

In andere gebarentalen is wel wat onderzoek gedaan naar vloeken en schelden. Morris, Thacker, Newman en Lees (2000) hebben een man onderzocht die Gilles de la Tourette heeft en als moedertaal een gebarentaal heeft. Hij uit scheldwoorden in die gebarentaal⁹. Hij deed dit op eenzelfde manier als mensen die doen die een gesproken taal als moedertaal hebben. Dit zou bewijzen dat gebruikers van gebarentalen scheldwoorden op dezelfde plek hebben opgeslagen en op eenzelfde manier gebruiken als gebruikers van gesproken talen. Wilbur en Nolen (1986) noemen ASL een natuurlijke taal en stellen dat gebruikers op natuurlijke wijze gebruik maken van scheldwoorden en vloeken, maar zij gaan hier niet verder op in.

2.2 Hoe scheldt men in het gesproken Nederlands?

Naar schelden en vloeken in de spreektaal is al veel onderzoek gedaan. Als eerste wordt gedefinieerd wat in het kader van dit onderzoek onder vloeken en schelden wordt gerekend. Vervolgens komt er aan bod hoe mensen deze scheldwoorden en vloeken gebruiken en wanneer zij deze gebruiken.

2.2.1 Wat is het verschil tussen vloeken en schelden?

Er zijn veel verschillende opvattingen over wat vloeken is, wat schelden is en over wat het verschil is. Van Sterkenburg (1997, p. 11) maakt onderscheid tussen schutting- en scheldwoorden en twee soorten vloeken: iemand iets verwensen (er is een lijdend voorwerp) en uitingen die gebruikt worden om “zichzelf emotioneel te ontladen” (geen lijdend voorwerp

⁸ <http://www.mobilesigns.nl/showfilmpje/scheldwoorden/normal/>

⁹ Er staat nergens genoemd welke gebarentaal deze man gebruikt, maar omdat het in het ziekenhuis in London is onderzocht, neem ik aan dat het British Sign Language zal zijn.

aanwezig). Het verschil tussen uitschelden en de eerste soort vloek is dat bij vloeken iemand gebruik maakt van een “aanroeping tot God, van hogere of helse machten, met onheil bedreigen [...]”. De eerste soort vloek, die tegen iemand gericht is, noemt Van Sterkenburg (2008, p. 42) verwensingen of vervloekingen. De andere vloeken noemt hij gewoon vloeken. Schelden is iemand “uitmaken voor iets lelijks” en de spreker richt zich hierbij dus op een persoon (Van Sterkenburg 2008, p. 25). Van Sterkenburg (2008, p. 26) stelt dat we bij schelden of uitschelden scheldwoorden gebruiken. Hij stelt hier ook dat vloeken tegenwoordig door veel Nederlandstaligen wordt gezien als grof taalgebruik en niet slechts als godslasterlijk taalgebruik (p. 116).

2.2.2 Welke scheldwoorden en vloeken zijn er in het Nederlands?

Er zijn in het Nederlands onder andere scheldwoorden met ziektes en aandoeningen (*tyfushoer, krijg de klere*), met seks (*slet, mierenneuker*), met uitwerpselen (*zak in de stront*) en lichaamssappen (*etterbak*), met de dood (*stik erin*), met waardeloos zijn (*stommerd, sukkel*) en met een godsdienstige achtergrond (*judas*). We hebben ook vloeken die van oorsprong ziektes zijn (*kankerzooi*), met seks te maken hebben (*fuck*), met uitwerpselen en lichaamssappen (*shit*), die met de dood te maken hebben (*verrek*) en er zijn godsdienstige vloeken (*godverdomme*). Er zijn ook scheldwoorden en vloeken die buiten deze categorieën vallen, zoals *aap* en *kijk uit je doppen*, deze worden onder de categorie ‘overig’ geschaard. De scheldwoorden *lul*, *hoer* en *bitch* worden het vaakste gebruikt (Van Sterkenburg 2008, p. 32). De vloeken *shit*, *godverdomme* en *verdomme* zijn de meest frequent gebruikte in Nederland (Van Sterkenburg 2008, p. 61).

2.2.3 Wanneer en waarom gebruiken mensen deze vloeken en scheldwoorden?

Volgens Van Sterkenburg (1997, p. 18) reageren mensen van nature agressief als ze geen controle hebben over een situatie. De manier waarop mensen dat doen is bepaald door de cultuur waarin men is opgegroeid. In veel culturen doen mensen dit door te vloeken. Ook Jay en Janschewitz (2007, p. 215) en Allan en Burrdige (2006, p. 31) stellen dat vloeken ervoor zorgt dat men woede of frustratie kan ontladen zonder dat men fysiek hoeft te worden en dat tegelijkertijd voor iedereen duidelijk is dat diegene boos is. Zoals Van Sterkenburg (2008, pp. 13-14) laat zien in een grafiek zijn schelden en vloeken de meest gebruikte soorten van “agressief gedrag”. We gebruiken dus scheldwoorden en vloeken om duidelijk te maken dat we boos zijn. Vloeken kunnen ook uitgesproken worden als iemand door woede zijn of haar zelfcontrole kwijt is, of om een sterke emotie te tonen (Van Sterkenburg 2008, p. 48). Deze

emotie kan zowel positief als negatief zijn (Corver 2014, pp. 424-425)¹⁰, al wordt vloeken vaker gebruikt om negatieve emoties over te brengen (Rassin & Muris 2004)¹¹.

Maar wat maakt deze woorden zo bijzonder? Scheldwoorden en vloeken hebben een bepaalde taboewaarde. Ze mogen eigenlijk niet gebruikt worden. Als iemand zijn frustraties of emoties kwijt moet, zal hij de woorden met taboewaarde gebruiken, omdat “de verlossende waarde” groot is. Hoe groter de taboewaarde, hoe groter de verlossing (Van Sterkenburg 1997, pp. 54-55). Zoals Jay en Janschewitz (2007, p. 215) omschrijven: “Taboo words communicate emotional information more effectively than nontaboo words”. Zij stellen verderop in het artikel ook dat er bepaalde emoties zijn die alleen maar correct overgebracht kunnen worden door taboewoorden (p. 218).

Wat nou precies scheldwoorden en vloeken zijn en wat niet is lastig te definiëren. Wat iemand taboe vindt is niet voor iedereen hetzelfde (Allan & Burrige 2006, p. 9). Of iemand iets als scheldwoord of vloek ziet of niet “hangt af van het normen- en waardenpatroon” (Van Sterkenburg 2008, p. 23) van de luisteraar. Dat patroon is volgens Van Sterkenburg bepaald door de cultuur waarin men leeft. Ook of iemand vaak scheldt of vloekt hangt daar vanaf. Of iemand vloekt is dus niet afhankelijk van bijvoorbeeld geslacht of leeftijd, maar van karakter en opvoeding (Van Sterkenburg 2008, p. 33).

Als we een bepaald woord als scheldwoord of vloek gebruiken, gebruiken we deze om de taboewaarde die deze heeft en verliest deze de letterlijke betekenis. Als je zegt dat iemand een *krote lul* is, wil je duidelijk maken dat je boos bent op diegene, maar bedoel je niet letterlijk dat diegene een *krote lul* is.

2.2.4 Hoe gebruiken mensen deze taboewoorden?

Vloeken kunnen herhaald worden (Corver 2014, pp. 426-428), we kunnen bijvoorbeeld “godver de godver de godver” zeggen. Volgens Van Sterkenburg (1997, pp. 57-59; 2008, p. 111) kan dit ook in het Vlaams, het wordt gebruikt om de vloek te versterken. Ook kunnen bepaalde delen van vloeken vervangen worden door andere delen, zoals “potverdomme” en vervolgens tot “potverdikkie” (Corver 2014, p. 426). Een vloek kan dan afgezwakt worden. Zoals Corver (2014) en Van Sterkenburg (2008) stellen, kan de klemtoon verplaatst worden waardoor een taboewoord verstrekt wordt, *jézus christus!* is sterker dan *jezus christus!*.

Of een taboewoord als positief of negatief wordt opgevat ligt aan de intonatie en de intensiteit waarmee iets wordt gezegd (Van Sterkenburg 2008, p. 30) en de context (Allan &

¹⁰ Men kan zeggen: ‘Dat was verdomme een lekker ijsje!’

¹¹ Dit onderzoek richtte zich echter wel alleen op Nederlandse vrouwen.

Burridge 2006, p. 32). Soms worden er gesticulaties bij scheldwoorden of vloeken gebruikt. Bijvoorbeeld het opsteken van de middelvinger bij *fuck you*.

3. Onderzoeksvraag

Sinds gebarentalen internationaal erkend zijn als échte talen, is het onderzoek naar gebarentalen sterk toegenomen. Gebarentalen zijn natuurlijke talen en hebben een fonologie, morfologie, syntaxis etc.. Er zijn leengebaren en deze ondergaan net als leenwoorden soms veranderingen om in de fonologie van de taal te passen. Ook zijn er regionale, leeftijdsgebonden en situatiegebonden taalverschillen tussen groepen mensen, net als bij gesproken talen. Maar in hoeverre kun je een gebarentaal op dezelfde manier onderzoeken als een gesproken taal? Er zijn immers grote verschillen: onder andere de modaliteit is anders (handen en zicht tegenover spraak en gehoor) en de morfologie van gebarentalen is sterk simultaan. NGT heeft een eigen grammatica, woordvolgorde en morfologie en lang niet alle gebaren zijn iconisch.

In gebarentalen spelen gezichtsuitdrukking en lichaamstaal een belangrijkere rol dan in gesproken talen. In dat opzicht lijken gebarentalen expressiever dan gesproken talen. Al kan men in de spreektaal zijn stem verheffen, wat uitermate expressief is en niet mogelijk is in de gebarentaal. Hebben gebarentalen ook taboewoorden nodig om emoties te uiten? Of zijn zij van nature al expressiever?

3.1 Hoofdvraag

De hoofdvraag in dit onderzoek is:

Wat zijn de lexicale overeenkomsten en verschillen tussen vloeken en schelden in de Nederlandse Gebarentaal en in het gesproken Nederlands?

Vloeken en schelden zijn cultuurbepaald, niet alleen het gebruik ervan, maar ook de begrippen die vloekend of scheldend gebruikt worden zijn cultuurbepaald. In Nederland wordt gesproken over de dovencultuur. Heeft deze cultuur andere taboebegrippen dan de dominante, Nederlandse cultuur? Worden er in de NGT dezelfde begrippen als taboe gebruikt? In het Nederlands hebben we onder andere scheldwoorden en vloeken die met seks te maken hebben (*fuck, slet, hoer*), met uitwerpselen (*shit, poepzooi*) en de godsdienstelijke uitdrukkingen (*godverdomme*). Hoe is dit in de Nederlandse Gebarentaal?

De definities van vloeken en schelden worden deels overnemen van Van Sterkenburg (1997, 2008). Bij schelden of uitschelden richt iemand zich tegen een ander (er is sowieso een lijdend voorwerp), bijvoorbeeld als men iemand uitmaakt voor *sukkel*, maar ook als men

tegen iemand zegt dat die *naar de hel kan lopen*, ook verwensingen vallen hier dus onder.

Men spreekt in dit onderzoek over vloeken als iemand een emotionele uitroep doet die niet specifiek tegen een persoon is gericht. Wel worden hier alleen woorden onder gerekend die als taboe kunnen worden bestempeld. Een uitspraak als ‘dat was *godverdomme* een harde knal’ valt in kader van dit onderzoek onder vloeken, maar een uitspraak als ‘dat was een hele harde knal’ natuurlijk niet. Er is in het voorbeeld van ‘dat was *godverdomme* een harde knal’ wel sprake van een lijdend voorwerp, maar er wordt niet een concreet persoon uitgescholden, daarom valt dit onder vloeken. Ook vallen uitroepen als *kut!* als iemand zijn of haar teen stoot hieronder. Er wordt dus in eerste instantie onderscheid gemaakt tussen de gebruikswijze van de verschillende soorten beledigende woorden en niet of ze al dan niet godslasterend zijn¹².

3.2 Deelvragen

1. Welke gebaren worden er vloekend en scheldend gebruikt?

Dit zal een inventarisatie worden van de gebaren die scheldend en vloekend gebruikt kunnen worden in de Nederlandse Gebarentaal.

2a. Waar komen deze gebaren vandaan? Zijn het leengebaren?

Dit gaat over de etymologie van de gebaren. In het Nederlands gebruikt men namelijk steeds meer scheldwoorden en vloeken uit het Engels (*shit, damn, fuck*), maar ook al eeuwenoude uitdrukkingen (*godverdomme*). Hoe is dit in de Nederlandse Gebarentaal? Zijn er daar ook veel leengebaren? En dan uit het Nederlands of ook uit het Engels? Of uit andere gebarentalen?

2b. Is de betekenis van de gebaren die vloekend of scheldend gebruikt worden iconisch of arbitrair?

Deze vraag gaat over of iemand zonder NGT-kennis de gebaren zou herkennen. Als de NGT taboewoorden van het gesproken Nederlands heeft overgenomen, hebben, gebruiken ze dan (delen van) gesticulaties die bij het gesproken Nederlands worden gemaakt? Een middelvinger opsteken is namelijk een gesticulatie voor *fuck you* dat gebruikt wordt in de spreektaal, is deze gesticulatie gebruikt als basis voor het NGT-gebaar?

¹² Deze definitie zal dus anders zijn dan die van andere deskundigen, maar een betoog over wat vloeken is en wat scheldwoorden zijn wordt hier niet relevant geacht.

3. Wanneer en hoe worden deze taboegebaren gebruikt?

Gebruikt men in de NGT de taboewoorden op dezelfde momenten als in de spreektaal, of zit hier verschil tussen? Worden vloeken net zo vaak expressief gebruikt als in het gesproken Nederlands? Kan er in de NGT ook gezegd worden: ‘Wat was dat een *verdomd* lekkere pizza?’, of kan dit niet?

In het Nederlands wordt veel gevloekt en gescholden. Worden de taboegebaren in NGT net zo vaak gebruikt? Zoals gezegd zijn taboewoorden en hun gebruik cultuurbepaald. De Nederlandse doven leven in Nederland, waar de Nederlandse cultuur is. Hier hoort onder andere het vaak gebruiken van taboewoorden bij. Maar de doven hebben ook hun eigen Dovencultuur. In hoeverre nemen de doven op dit gebied de Nederlandse scheldcultuur over? Zij leven immers in een gebied dat door de Nederlandse taal en de Nederlandse cultuur wordt overheerst. Of gebruiken de doven misschien wel andere gebaren om hun emoties te uiten?

3.3 Hypotheses

1. De verwachting is dat de gebaren die in NGT vloekend en schelden gebruikt worden sterk overeen zullen komen met de woorden die in het Nederlands scheldend en vloekend gebruikt worden, omdat de NGT enorm beïnvloed wordt door het gesproken Nederlands.

2a. De meeste scheld- en vloekgebaren zullen leengebaren zijn uit het gesproken Nederlands.

2b. De gebaren zullen deels iconisch zijn en deels arbitrair zijn, net als de andere gebaren in de NGT.

3. Zoals gezegd is vloeken en schelden vaak het uiten van agressie. In plaats van fysiek te worden gaan mensen vloeken of schelden. Gebarentalen zijn van nature al veel expressiever en fysieker, er wordt verwacht dat er minder gevloekt en gescholden zal worden dan in het gesproken Nederlands.

Al met al wordt verwacht dat het vloeken en schelden in NGT veel overeenkomsten vertoont met vloeken en schelden in gesproken Nederlands. Verschillen zullen zijn dat het gesproken Nederlands meer leentaboewoorden heeft uit het Engels en bij NGT zal dit vooral vanuit het gesproken Nederlands zijn. Dit heeft echter meer te maken met de dominantie van de gesproken taal ten opzichte van de gebarentaal, dan dat het specifiek met schelden en vloeken te maken heeft. Scheldwoorden en vloeken in gesproken Nederlands zijn niet iconisch en er wordt verwacht dat scheld- en vloekgebaren in NGT deels wel iconisch zijn. Ook dit heeft

meer te maken met het verschil tussen gesproken talen en gebarentalen, dan met het verschil in schelden en vloeken. Als laatste zal er een verschil zitten in de mate waarin er wordt gescholden en gevloekt.

Overeenkomsten zullen er vooral zijn in de woorden en gebaren die scheldend en vloekend gebruikt worden. Taboewoorden die in het Nederlands veel gebruikt worden zullen in NGT ook veel gebruikt worden, maar dan in de vorm van gebaren.

4. Methode

Het eerste doel is om een kleine inventarisatie te maken van de gebruikte scheldgebaren en vloekgebaren in NGT. Tevens is het gebruik en de oorsprong van de gebaren van belang. Om te kunnen oordelen of de gebaren arbitrair of iconisch zijn, is het nodig om de gebaren te zien, zodat beoordeeld kan worden of de betekenis afgeleid kan worden van het gebaar. Het houden van interviews komt hiervoor het beste in aanmerking, men kan dan eventueel doorvragen aan participanten als er andere vragen opkomen tijdens het interview en de gebaren zijn zichtbaar voor de interviewer. Omdat er nog weinig bekend is over schelden en vloeken in NGT en dit dus een inleidend onderzoek is op het onderwerp, is er gekozen voor een kleinschalig kwalitatief onderzoek. Op basis hiervan zou men eventueel een groter kwalitatief onderzoek of zelfs een kwantitatief onderzoek kunnen doen. Daarom is het plan om minimaal zes participanten te interviewen gedurende een kwartier.

Jay en Janschewitz (2008) hebben (onder andere) onderzocht of mensen die Engels als tweede taal hebben geleerd taboewoorden hetzelfde beoordelen als moedertaalsprekers. Uit het onderzoek kwam naar voren dat er geen hoofdeffect was tussen de eerste en tweede taalsprekers van het Engels en hoe zeer zij een woord als taboe beschouwden. Dit betekent dat eerste en tweede taalleerders taboewoorden niet significant anders beoordelen. Wel zeggen Jay en Janschewitz (2008, pp. 280-283) dat er bepaalde interactie-effecten waren, zoals tussen het aantal jaren dat tweede taalleerders de taal beheersten en de taboewaarden. Dit onderzoek is uitgevoerd in de wereld van gesproken talen en er lijken dus wel aanwijzingen te zijn dat eerste en tweede taalleerders bepaalde taboewoorden anders beoordelen. Toch is er voor het onderzoek over NGT gekozen om ook horende participanten te gebruiken die Nederlandse Gebarentaal goed beheersen. Omdat er niet bewezen is dat tweede taalsprekers minder goed kunnen oordelen over taboewoorden dan moedertaalsprekers en omdat de interviewer zelf niet gebarentaalvaardig is en er geen tijd of budget is om tolken te betrekken bij het uitvoeren van het onderzoek. Wel is er nog door in de directe en indirecte omgeving (kennissen van kennissen) rond te vragen geprobeerd tolken te regelen die gratis wilden tolken, maar het bleek dat het werven van deze mensen erg lastig was.

Het vinden van participanten viel tegen. Er is met diverse stichtingen, organisaties en andere gebarentaalvaardigen¹³ contact opgenomen via e-mail met de vraag of zij wilden en

¹³ Onder andere Dovenschap (www.dovenschap.nl), Doof.nl (www.doof.nl), het Nederlands Gebarentalencentrum (www.gebarentalencentrum.nl), SWDA (www.doofamsterdam.nl) en diverse tolken en horende gebarentaalvaardigen.

konden helpen of wisten waar participanten geworven konden worden. Van enkele organisaties was de reactie niet mee te willen of kunnen doen. SWDA heeft een bericht op de facebookpagina gezet (zie bijlage 2), maar daar kwam geen reactie op, anderen verwezen door naar organisaties die al gemaïld waren. Van twee tolken was de reactie dat zij wel schriftelijk mee wilden helpen, maar niet met een kort interview. Ook hebben kennissen van de interviewer mensen in hun omgeving gevraagd en zo werd er uiteindelijk één participant voor een interview gevonden. Door de twee tolken kwam het idee om tevens een online enquête te maken en die te verspreiden, in de hoop dat er zo meer respondenten zouden zijn. Deze enquête is met een begeleidende tekst naar andere organisaties voor dove en slechthorende mensen¹⁴ gestuurd, naar tolken en andere gebarentaalvaardigen. Het is op forums geplaatst¹⁵ en in de facebookgroep ‘Dove en slechthorenden mensen’ (zie bijlage 3). Van de gemaïlde organisaties stuurde SWEDORO terug dat ze mijn bericht op de site zouden plaatsen, dit is ook gebeurd.

4.1 Interview

Er is een kleine vragenlijst die als leidraad gebruikt wordt tijdens het interview. Hier kan van afgeweken worden als er andere vragen opkomen tijdens het (gesproken) interview. De vragen vloeien logisch voort uit de deelvragen van het onderzoek. Na een korte inleiding met de uitleg van de begrippen vloeken en schelden wordt als eerste gevraagd of er gevloekt en gescholden kan worden in NGT. Vervolgens wijden de andere vragen daarover uit. Logischerwijs zal een respondent die aangeeft dat er bijvoorbeeld alleen gescholden kan worden, geen vragen gesteld krijgen over vloeken in NGT. De dingen die gevraagd worden zijn onder andere welke gebaren ze gebruiken, wanneer en hoe deze gebruikt worden en door wie. De volledige vragenlijst staat in bijlage 4.

4.2 Online enquête

Met behulp van ThesisTools (www.thesistools.nl) is er een online enquête opgezet, zie voor de volledige enquête bijlage 5. Hierin worden dezelfde dingen gevraagd als in het interview, alleen zijn sommige vragen aangepast om ze meer geschikt te maken voor een schriftelijk interview. Ook is er een controlevraag toegevoegd (‘Beheers je NGT goed?’) om zeker te weten dat er geen mensen de enquête invullen zonder dat zij kennis hebben van NGT. Deze vraag had als antwoordmogelijkheden ‘Ja’ en ‘Nee’. Respondenten die bij deze vraag ‘Nee’

¹⁴ Onder andere naar FODOK (www.fodok.nl), NCBD (www.ncbd.nl) en SWEDORO (www.swedoro.nl)

¹⁵ Keidoof.nl (www.keidoof.nl), FOK (forum.fok.nl), Libelle (forum.libelle.nl/forum) en Radar (forum.www.radartv.nl)

antwoorden worden automatisch doorgestuurd naar de laatste pagina en krijgen de rest van de enquête niet meer te zien omdat zij niet tot de beoogde doelgroep horen. Daarnaast staat ook in de inleidende tekst aan het begin van de enquête dat er wordt gezocht naar mensen die NGT goed beheersen. Zo kan men er zeker van zijn dat mensen die de enquête invullen ook echt NGT goed beheersen¹⁶. Ook wordt er gevraagd of er gevloekt en gescholden kan worden in NGT. Mensen die hier ‘Nee’ antwoorden, krijgen de open vragen niet meer te zien. Vervolgens wordt er aan de respondenten gevraagd of ze scheldgebaren willen bedenken en daar een vertaling of omschrijving in het Nederlands van kunnen geven in een daarvoor bestemd tekstvak. Dan worden er nog een paar (open) vragen gesteld over deze gebaren. Daarna wordt hetzelfde gevraagd over vloekgebaren. Er is gekozen voor open vragen om de respondenten de mogelijkheid te geven om alles te antwoorden wat ze willen, en om te zorgen dat ze niet zomaar op de gok een meerkeuzeantwoord aanvinken. Aan het einde wordt nog gevraagd of de respondent aanvullingen heeft.

4.3 Respondenten

Er is één respondent geïnterviewd. Zoals gezegd is deze gevonden via een kennis. Zij is 27 jaar oud en slechthorend. Nederlands is haar moedertaal, NGT is haar tweede taal. Ze is tolk, beheerst NGT erg goed en gaat regelmatig met doven om. Van de 22 respondenten die de online vragenlijst hebben ingevuld zijn er twee buiten beschouwing gelaten omdat zij bij de controlevraag (‘Beheers je NGT goed?’) ‘Nee’ hebben geantwoord. In totaal zijn er dus 23 respondenten geanalyseerd (22 schriftelijke respondenten en één mondelinge respondent). Van de 22 te analyseren respondenten die de online enquête hebben ingevuld, hebben er slechts vier de enquête volledig ingevuld. Eén respondent heeft alleen de open vragen over schelden ingevuld, terwijl deze respondenten wel heeft aangegeven dat er zowel gevloekt als gescholden wordt in de NGT. De overige zeventien respondenten hebben geen of weinig open vragen ingevuld. Toch worden van deze respondenten wel de enquêtes geanalyseerd. Dit komt doordat er tijdens het afnemen van de enquête feedback kwam van een paar dove respondenten dat hun Nederlands te slecht was om de open vragen in te kunnen vullen, zij hebben dus alleen de meerkeuzevragen ingevuld. De hoop was om de meeste informatie te verkrijgen via de open vragen, al is de meerkeuzevraag ‘Zijn er taboegebaren in NGT?’ zeer relevant voor het onderzoek. Waarom de horende respondenten niet meer open vragen hebben ingevuld kan liggen aan het feit dat zij in een andere cultuur leven, misschien gaan deze

¹⁶ Er is natuurlijk wel altijd een kans dat een of andere grappenmaker de enquête heeft ingevuld, omdat deze online verspreid is. Deze kans wordt vrij klein geacht en daarom niet meegenomen in de analyse.

mensen niet (meer) dagelijks om met doven of weten zij gewoon geen scheld- of vloekgebaren. Het kan ook zijn dat de vragen te lastig waren.

Van het totaal van 23 respondenten waren er zestien vrouwen (70%) en zeven mannen (30%). Er waren er tien doof (44%), twaalf horend (52%) en er was er één slechthorend (4%). Twee respondenten waren jonger dan 18 jaar (9%), zes waren tussen de 18 en 25 jaar (26%), negen waren tussen de 26 en 35 jaar oud (39%), vier waren tussen 46 en 55 jaar oud (17%) en twee waren ouder dan 55 jaar (9%). Voor een volledige weergave van de respondenten in tabellen, zie bijlage 6.

4.4 Analyse

De meerkeuzevragen zijn er grotendeels om achtergrondinformatie over de respondenten te verkrijgen. Mogelijk kunnen hier conclusies aan verbonden worden, bijvoorbeeld of jongere respondenten andere antwoorden geven dan oudere respondenten. Omdat de open vragen niet zo zijn beantwoord zoals gehoopt, worden deze anders geanalyseerd. Er zijn twee open vragen waar naar scheld- of vloekgebaren wordt gevraagd. Beide keren volgt er na deze open vraag een viertal vragen die hierover uitweiden. Omdat de slechts één respondent die vragen per scheld- of vloekgebaar heeft ingevuld en de rest meer uitspraken doet over de vloeken of schelden in het algemeen, worden deze vragen anders gecodeerd. Er zal gedaan worden alsof er antwoord in één tekstvak is gegeven, informatie die over vloeken of schelden in het algemeen gaat. Daarmee gaat wellicht informatie van die ene respondent verloren; deze had immers wel alles precies ingevuld, maar anders is de data van de andere respondenten niet bruikbaar. Het gaat bijvoorbeeld om de vraag ‘Wie gebruiken deze scheldgebaren?’. Er volgen dan zes aparte vakken, zodat respondenten per gebaar kunnen omschrijven wie die gebruiken. De meeste respondenten hebben alleen het eerste vak ingevuld en zeggen dan iets algemeen over schelden. Vandaar dat deze vragen anders gecodeerd worden. Er worden tabellen gemaakt van de gegeven antwoorden, met frequentie en het percentage van de respondenten dat dat antwoord heeft gegeven. Het percentage wordt wel berekend aan de hand van het aantal mensen dat de vraag heeft beantwoord, te zien aan de *n*-waarde die bij de tabel staat. In de tabellen zijn de gegevens en de antwoorden van de respondent die het interview heeft gedaan ook weergegeven.

De resultaten zullen worden vergeleken met op internet gevonden gebaren voor dezelfde scheldwoorden en vloeken. Zo wordt er nog meer informatie verzameld en kunnen er sterkere conclusies getrokken worden. Websites waar onder meer gebruik van wordt gemaakt

zijn www.lerengebaren.nl, www.vitaaldenhaag.org en www.mobilesigns.nl/ en het boek van Sanders en Tempelaars (1998) wordt gebruikt.

Of de gebaren al dan niet iconisch zijn wordt door de onderzoeker beoordeeld. Dit lijkt subjectief, maar als iets duidelijk iconisch is zal daar geen twijfel over mogelijk zijn. Als het twijfelachtig is of iets iconisch is zal dit vermeld worden.

5. Resultaten

De resultaten worden gesorteerd en besproken per deelvraag, maar voordat dat gebeurt, wordt het resultaat van de eerste (inhoudelijke) vraag besproken, zie tabel 1. Voor de tabellen van alle resultaten wordt verwezen naar bijlage 6.

Tabel 1. *Zijn er taboegebaren in NGT? (n=23)*

	Frequentie	Percentage¹⁷
Ja, er zijn zowel scheldende gebaren als vloeken in NGT.	19	83%
Ja, maar er zijn alleen scheldende gebaren in NGT en geen vloeken.	2	9%
Ja, maar er zijn alleen vloekgebaren in NGT en geen scheldgebaren.	0	0%
Nee	2	9%

In tabel 1 valt als eerste op dat de overgrote meerderheid van de respondenten heeft aangegeven dat er zowel scheld- als vloekgebaren zijn in NGT. Twee dove vrouwen van 18-25 jaar hebben ‘Nee’ geantwoord op deze vraag. Vier andere respondenten van 18-25 jaar oud zijn ook vrouwen en zij hebben geantwoord dat er zowel vloek- als scheldgebaren zijn in NGT. Er is één dove vrouw van jonger dan 18 jaar oud uit Groningen die heeft geantwoord dat er alleen scheldgebaren zijn en geen vloeken. Er is ook een andere dove vrouw uit Groningen van jonger dan 18 jaar die de enquête heeft ingevuld, zij heeft wel geantwoord dat er zowel gevloekt als gescholden kan worden in NGT. Zij zijn de enige twee respondenten uit Groningen en de enige twee onder 18 jaar.

1. Welke gebaren worden er vloekend en scheldend gebruikt?

Deze vraag zou vooral beantwoord worden door de interviews en de open vragen in de enquête. Er is echter op deze twee gebieden weinig respons geweest. Waardoor de resultaten,

¹⁷ Dit is 101% bij elkaar wegens afronding. Voor de getallen met één decimaal, zie bijlage 6.

te zien in tabel 2 en tabel 3, minder uitgebreid zijn dan gewenst. Van de respondenten heeft 22% de vraag over scheldgebaren beantwoord en 17% de vraag over vloekgebaren.

Tabel 2. *Genoemde scheldgebaren (n=5)*

	Frequentie	Percentage
Klootzak	4	80%
Sukkel	2	40%
Bitch	1	20%
Hoer	3	60%
Homo	1	20%
Slet	2	40%
Dombo/ stommerd	3	60%
Sodemieter op	4	80%
Idioot	1	20%
Malloot	1	20%
Leeghoofd	1	20%
Ouwe hoer	1	20%
Luilak	1	20%

Tabel 3. *Genoemde vloekgebaren (n=4)*

	Frequentie	Percentage
Fuck	3	75%
Kut	2	50%
Shit	3	75%
(God) verdomme	3	75%
Potverdorie	1	25%
Bullshit	1	25%
Klote	1	25%

Wat opvalt is dat er meer scheldende gebaren zijn genoemd dan vloekgebaren, respondenten die deze vraag invulden hebben gemiddeld vijf scheldgebaren per persoon gegeven en maar drie tot vier vloekgebaren. Wel zijn er bij de vloekgebaren vaker dezelfde vloekgebaren genoemd. Ten tweede zijn de gebaren ook scheldwoorden en vloeken die veel in het gesproken Nederlands gebruikt worden, al worden *dombo* en *stommerd* in het hedendaagse Nederlands minder gebruikt. Er zijn vloeken en scheldgebaren die seksueel taboe zijn (zoals

klootzak en *fuck*), die met ontlasting te maken hebben (zoals *shit*) en die met een lage intelligentie te maken hebben (zoals *dombo* en *leeghoofd*).

De respondenten die beide vragen hebben beantwoord waren drie vrouwen tussen de 26 en 35 jaar oud (twee horend, één slechthorend) en één horende vrouw van 18-25 jaar, de respondent die alleen de scheldgebaren heeft ingevuld was een dove man van 46-55 jaar oud.

Wat uit het interview naar voren kwam, was dat er verschillende gebaren zijn voor de scheldgebaren en vloekgebaren. Dat blijkt onder meer uit de vergelijking van het scheldgebaar voor *sukkel* dat de geïnterviewde maakte, tegenover het gebaar voor *sukkel* dat in het filmpje van MobileSigns¹⁸ wordt gemaakt. De geïnterviewde nam twee handen in een C-hand¹⁹, plaatst deze naast het hoofd boven de oren en beweegt deze vervolgens naar beneden en opzij in een boogje, zoals in figuur 9. Bij MobileSigns tikt hij met zijn vuist tegen zijn voorhoofd en maakt hij de mondbeweging *sukkel*.

Figuur 9. Boven en links het gebaar voor *sukkel*, onder het gebaar voor *grote sukkel*. Overgenomen uit Sanders en Tempelaars (1998, p. 81)

Het gebaar voor *hoer* dat de geïnterviewde maakte en wat op MobileSigns staat, zijn hetzelfde. Het gebaar voor *hoer* dat op lerengebaren.nl²⁰ staat is net iets anders. Het eerste gebaar is het aantikken van de neusvleugel met de wijsvinger als de hand in een baby-C-vorm

¹⁸ <http://www.mobilesigns.nl/showfilmpje/scheldwoorden>

¹⁹ Voor een overzicht van de handvormen wordt nogmaals naar bijlage 1 verwezen.

²⁰ [https://www.lerengebaren.nl/gebaarfilm/Hoer%20!%20prostitut\(e\),/](https://www.lerengebaren.nl/gebaarfilm/Hoer%20!%20prostitut(e),/)

is. Het tweede gebaar is ‘aaien’ van de neusvleugel met een X₁-handvorm. Het lijkt erg op elkaar, maar de duim heeft een andere positie en bij de ene maakt de wijsvinger een tikbeweging en bij de andere een aaibeweging.

De gebaren voor *dombo/stommerd*, *idiot*, *malloot* en *leeghoofd* lijken erg op elkaar. Bij *dombo/stommerd* tikt men met de vuist tegen de zijkant van het hoofd, aldus een respondent. Bij *idiot* tikt men met een vinger tegen het voorhoofd (MobileSigns), bij *malloot* draai je met je vuist een paar keer tegen je voorhoofd (Vi-taal²¹) en bij *leeghoofd* maak je met je duim en wijsvinger een cirkel terwijl je de andere vingers strekt en tik je met die cirkel tegen je voorhoofd (Sanders & Tempelaars 1998, p. 65). Deze gebaren liggen natuurlijk qua betekenis dicht bij elkaar in de buurt.

De geïnterviewde respondent laat weten dat er veel verschillende gebaren zijn voor *shit* en *kut* en dat het soms ook gevingerspeld wordt. Bij vrijwel alle gebaren is het maken van de mondbeweging van het Nederlandse taboewoord nodig.

2a. Waar komen deze gebaren vandaan? Zijn het leengebaren?

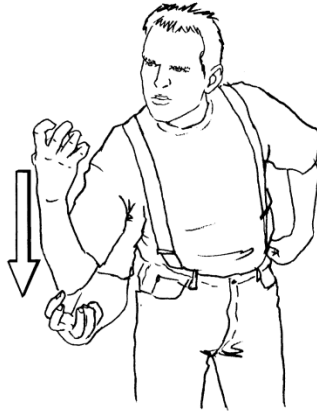
2b. Is de betekenis van de gebaren die vloekend of scheldend gebruikt worden iconisch of arbitrair?

Deze vragen werd in de enquête en in het interview apart geoperationaliseerd voor schelden en vloeken. Bij deze vraag onder scheldgebaren antwoordden vier van de vijf mensen dat gebaren afkomstig zijn uit het Nederlands, bij de vloekgebaren antwoordden twee van de vier mensen dat de gebaren afkomstig zijn uit het Nederlands. Daarnaast is er bij beide vragen ook door twee respondenten gesteld dat de gebaren iconisch zijn.

Sodemieter op werd door vier van de vijf respondenten als scheldgebaar genoemd. Twee respondenten hebben de vraag over de afkomst beantwoord: de één heeft geen idee, de ander zegt ‘SOP’ te vingerspellen. Er zijn, zoals gezegd, meerdere gebaren voor hetzelfde scheldwoord, dat zal ook hier zo zijn. Op een filmpje van lerengebaren.nl²² en Sanders en Tempelaars (1998, p. 129) gebruiken ze namelijk een ander gebaar voor *sodemieter op*, daar vingerspellen ze het niet, maar maken ze een soort wegstuurgebaar wat in het gesproken Nederlands de woorden *sodemieter op* of *flicker op* kunnen begeleiden. Dit eerste gebaar is dus een leengebbaar uit het Nederlands en het tweede is een iconisch gebaar.

²¹ <http://www.vitaaldenhaag.org/gebarenfabriek/gvdw/scheldwoorden/oen.html>

²² <https://www.lerengebaren.nl/gebaarfilm/Sodemieter-op/>

Figuur 10. *Klootzak!*. Overgenomen uit Sanders en Tempelaars (1998, p. 49).

Het gebaar voor *klootzak* is door vier van de vijf respondenten genoemd. Men doet een arm naar voren, draait de handpalm naar boven en maakt een gebaar alsof hij in iemands ballen knijpt (de 5-klawwhand, waar de vingers naar binnen bewegen en weer terug). Dit is een iconisch gebaar. Dit is het gebaar dat de geïnterviewde maakte en dat wordt beschreven in een radioprogramma van 3FM²³. Gezichtsuitdrukking en articulatie van het woord *klootzak*, is hier van belang. Op het filmpje van MobileSigns en in Sanders en Tempelaars (1998), gebruiken ze een ander gebaar. In plaats van de knijpende beweging, bewegen zij de arm naar boven en beneden, zie figuur 10. Ook hier lijken er dus meerdere gebaren te zijn voor hetzelfde scheldwoord, het eerste gebaar is meer iconisch dan het tweede gebaar.

Het gebaar voor *homo* is hetzelfde als het gebaar voor *mietje* dat in het filmpje van MobileSigns gemaakt wordt. Men tikt met de ene hand op de palm van de andere hand. Dit is iconisch als men eenmaal weet wat het betekent. Het is namelijk het weergeven van een vrouwelijke, tuttige hand, die in het gesproken Nederlands ook gebruikt wordt om homo's uit te beelden, al is er ook een gesticulatie in gebruik waarbij men de pols omhoog doet ter hoogte van de borst en dan zijn of haar hand vanuit de pols naar voren zwaait. Het gebaar voor *fuck* is het welbekende opsteken van de middelvinger, ook dit is in het gesproken Nederlands een vaak gebruikte gesticulatie en is iconisch.

Het gebaar voor *leeghoofd* noemde één van de respondenten in de enquête met de toevoeging dat dit ook gebruikt kan worden in de context 'Sorry, ik heb er geen verstand van'. Sanders en Tempelaars (1998, p. 65) bevestigen dit: "trek je een verontschuldigend gezicht, en wijs je naar jezelf, dan betekent dit *Sorry, ik heb er geen verstand van*" (Sanders & Tempelaars 1998, p. 65). Wat hier ook vermeld wordt, is dat dit gebaar is overgenomen uit de Franse gebarentaal.

²³ <http://www.3fm.nl/a/148935>, uitzending van 21 juni 2014

Het gebaar voor *verdomme* is het vormen van een V met de vingers van één hand en deze vanaf de kin naar voren en beneden bewegen. Dit is waarschijnlijk een leengebaar dat ooit gevingerspeld was, maar waar nu alleen de V-vorm nog in te zien is. Helaas is er niet bekend of er aparte gebaren voor *godverdomme* en *potverdorie* zijn, of dat hetzelfde gebaar anders omschreven is door de respondenten.

Het gebaar voor *hoer* is niet iconisch en de afkomst is niet bekend. Dit geldt ook voor de gebaren voor *slet* en *bitch* die de geïnterviewde respondent. Er zijn zoals gezegd veel verschillende gebaren voor *kut* en *shit*. En over de gebaren voor *bullshit*, *klote*, *ouwe hoer* en *luilak* is te weinig bekend om deze vraag te kunnen beantwoorden.

3. Wanneer en hoe worden deze taboegebaren gebruikt?

Wat bij het interview en twee van de enquêtes sterk naar voren kwam, is dat schelden en vloeken minder vaak gebruikt wordt in de NGT dan in het Nederlands, dat deze taboegebaren vaak overbodig zijn en dat het per gebruiker verschilt hoe veel er gescholden of gevloekt wordt. Bij de vraag over wie de taboegebaren gebruiken is bij scheldgebaren één keer aangegeven ‘jongeren’ ($n=5$) en ook bij vloeken is één keer ‘jongeren’ als antwoord gegeven ($n=4$). Nergens is ‘ouderen’ als antwoord gegeven, en één respondent heeft bij vloek- en scheldgebruikers geantwoord ‘zowel jongeren als ouderen’. Verder heeft één respondent geantwoord dat asociale mensen schelden en vloeken in NGT. Op de vraag wanneer mensen deze gebaren gebruiken, wordt er bij de scheldgebaren overwegend geantwoord dat mensen die uiten als ze boos zijn of als pesterij, en bij de vloekgebaren dat mensen ze gebruiken als ze boos zijn of als uiting van frustratie. Bij beide soorten taboegebaren wordt ook door twee respondenten aangegeven dat het liefkozend of positief bedoeld kan zijn.

Het gebaar voor *sukkel* kan met een hand gemaakt worden, of met twee (zie nogmaals figuur 9). Wordt het met twee handen gemaakt, dan wordt het versterkt (Sanders en Tempelaars 1998, p. 81). Ook wordt er bij de gebaren de mondbeweging van het Nederlandse scheldwoord of de vloek gemaakt. Er is dus een zeker mate van versterking mogelijk.

De geïnterviewde respondent geeft verder aan dat er betekenisloze gebaren zijn die gemaakt worden als iemand boos is, vergelijkbaar met geluiden in de spreektaal zoals een zucht of uitroep als ‘AAH!’.

6. Conclusie en discussie

6.1 Conclusie

Hier zullen de deelvragen beantwoord worden en aan de hand daarvan zal de hoofdvraag beantwoord worden. Onder de deelvragen staan steeds de hypotheses.

Wat zijn de lexicale overeenkomsten en verschillen tussen vloeken en schelden in de Nederlandse Gebarentaal en in het gesproken Nederlands?

1. Welke gebaren worden er vloekend en scheldend gebruikt?

De verwachting is dat de gebaren die in NGT vloekend en schelden gebruikt worden sterk overeen zullen komen met de woorden die in het Nederlands scheldend en vloekend gebruikt worden, omdat de NGT enorm beïnvloed wordt door het gesproken Nederlands.

De lijst die hier genoemd is, is niet onuitputtelijk, maar bevat een klein deel van het taboelexicon. Er worden scheldgebaren gebruikt die inhoudelijk met seks te maken hebben (*bitch, hoer, homo, slet, ouwe hoer*), met dom zijn (*dombo, leeghoofd, malloot, idioot, sukkel*) en met waardeloosheid (*luilak, sodemieter op*). Er worden vloekgebaren gebruikt die inhoudelijk met seks te maken hebben (*fuck, kut, klote*), met uitwerpselen (*shit, bullshit*) en er zijn godsdienstige vloeken (*(god)verdomme*). De vloek *potverdorie* is afgeleid van *godverdomme*, dit kan namelijk afgezwakt worden tot *godverdorie* en dat weer tot *potverdorie*. De scheldwoorden die in het Nederlands het vaakst gebruikt worden, zijn *lul, hoer* en *bitch*. In dit onderzoek naar NGT is *lul* niet genoemd door de respondenten, *bitch* één keer en is *hoer* wel vaker genoemd (door drie van de vijf respondenten). De scheldgebaren die verder genoemd zijn, zoals *klootzak* en *sodemieter op*, worden wel vaak gebruikt in het gesproken Nederlands. De vloeken die in het Nederlands het meeste gebruikt worden, *shit, godverdomme* en *verdomme*, komen veel voor in de NGT. Deze werden door drie van de vier respondenten genoemd. De gebaren die scheldend en vloekend gebruikt worden in de Nederlandse Gebarentaal komen dus erg overeen met de woorden die schelden en vloekend gebruikt worden in het gesproken Nederlands. De hypothese wordt bevestigd.

2a. Waar komen deze gebaren vandaan? Zijn het leengebaren?

De meeste scheld- en vloekgebaren zullen leengebaren zijn uit het gesproken Nederlands.

De gebaren waarvan bekend is waar ze vandaan komen, komen uit het Nederlands en er is er van één bekend dat deze uit de Franse Gebarentaal komt, namelijk van *Sodemieter op*. De hypothese kan op basis van deze gegevens dus niet ontkracht worden. Al is er verder onderzoek nodig om de hypothese met zekerheid te kunnen aannemen.

2b. Is de betekenis van de gebaren die vloekend of scheldend gebruikt worden iconisch of arbitrair?

De gebaren zullen deels iconisch zijn en deels arbitrair zijn, net als de andere gebaren in de NGT.

Sommige taboegebaren zijn iconisch, zoals *sodemieter op* en *fuck*. Andere gebaren zijn niet iconisch, zoals *slet* en *hoer*. Het lijkt dus verdeeld te zijn. De hypothese wordt bevestigd.

3. Wanneer en hoe worden deze taboegebaren gebruikt?

Zoals gezegd is vloeken en schelden vaak het uiten van agressie. In plaats van fysiek te worden gaan mensen vloeken of schelden. Gebarentalen zijn van nature al veel expressiever en fysieker, er wordt verwacht dat er minder gevloekt en gescholden zal worden dan in het gesproken Nederlands.

Bij frustratie (vloekgebaren), boosheid (vloek- en scheldgebaren) en bij pesterijen (scheldgebaren) worden de taboegebaren toegepast. Al lijken ze minder gebruikt te worden dan in het gesproken Nederlands. De hypothese wordt bevestigd.

Om een taboegebaar intenser te maken kan deze reduplicatie ondergaan, zoals bij het gebaar voor *sukkel*. Dit gebaar wordt normaal gesproken met één hand gemaakt, maar om aan te geven dat de persoon in kwestie een hele grote *sukkel* is, kan het gebaar met beide handen worden gemaakt. Ook wordt er bij alle besproken taboegebaren een orale component toegevoegd aan het gebaar. Het gebaar voor *klootzak* wordt bijvoorbeeld vergezeld door de mondbeweging *klootzak*. Dit is ook een zekere vorm van herhaling en intensivering.

Er kan geconcludeerd worden dat er gescholden en gevloekt wordt in de Nederlandse Gebarentaal. Net als in het gesproken Nederlands zijn er vloeken op het gebied van seks, uitwerpselen en godsdienst en er zijn scheldgebaren op het gebied van seks, dom zijn en waardeloosheid. De taboegebaren die in NGT worden gebezigd zijn de taboewoorden die in het gesproken Nederlands ook veel worden gebruikt. In het Nederlands worden er echter veel meer soorten vloeken en scheldwoorden gebruikt. Er wordt bijvoorbeeld gevloekt en

gescholden met kanker en andere ziektes: *kankerzooi*, *kankerwif*, *krijg de tering*. In de NGT is dit niet gezien. Ook zijn er geen scheldgebaren of vloeken gezien met de dood of met doodsverwensingen, wat in het Nederlands wel het geval is (*val dood*). Het vloek- en scheldlexicon vertoont dus zeker overeenkomsten met die van het gesproken Nederlands, maar lijkt minder uitgebreid te zijn, al kan dit ook komen door de kleine steekproef.

Zoals gezegd zijn de taboegebaren die gebruikt worden taboewoorden die in het Nederlands ook veel gebruikt worden. Het is dus niet gek dat een aantal respondenten aangaf dat de gebaren leengebaren zijn uit het Nederlands. Met name de gebaren voor *fuck* en *sodemieter op zijn* iconisch, iedereen die in deze cultuur leeft zal de gebaren herkennen, ook al hebben zij geen kennis van NGT. In het Nederlands zijn scheld- en vloekgebaren over het algemeen niet iconisch, maar dit verschil zal meer te maken hebben met het verschil in modaliteit tussen de talen, dan met het verschil in vloeken en schelden tussen de talen.

In de NGT lijken gebruikers minder te schelden en te vloeken dan in het Nederlands. Dit kan liggen aan het expressieve karakter van gebarentalen, die door hun modaliteit een meer iconisch lexicon hebben en door de mogelijkheid om tijdsaanduidingen iconisch te weergeven een meer simultane, iconische morfologie hebben. Zij kunnen hun emoties directer weergeven en hebben wellicht daarom minder de behoefte om scheld- en vloekgebaren te gebruiken.

Het kan ook zijn dat in de Nederlandse dovencultuur het schelden en vloeken minder gebruikelijk is. Zoals gezegd, is het vloek- en scheldlexicon en de mate waarin er gevloekt en gescholden wordt, cultuurbepaald. De Nederlandse Gebarentaal neemt het lexicon grotendeels over van de dominante Nederlandse taal, maar behoudt wellicht hun eigen cultuur in de mate waarin zij vloeken en schelden.

6.2 Discussie

Een kritische noot is nodig voor dit onderzoek. Ten eerste is het aantal respondenten te laag om te kunnen generaliseren naar de populatie. Dit was een grote tegenvaller, er leek namelijk aan het begin van het onderzoek dat er wel genoeg mensen zouden zijn. Maar mede met de feestdagen in het verschieft en het korte tijdsbestek waarin het onderzoek uitgevoerd is, werd er geen groot aantal respondenten gevonden. Voor het uitvoeren van interviews was dit echter wel een goed aantal geweest. Omdat er voor het interview maar één respondent gevonden werd, is er gekozen voor een schriftelijke enquête. Deze schriftelijke enquête is zonder pre-test verspreid en dat was achteraf niet slim. Er bleek namelijk halverwege de uitvoering van

het onderzoek dat respondenten moeite hadden om de open vragen in te vullen. Met een pre-test had naderhand een enquête gemaakt kunnen worden met meer meerkeuzevragen. Dan was er wellicht meer informatie over de scheld- en vloekgebaren aan het licht gekomen, want dan had misschien wel iedereen alle vragen beantwoord. Het hebben van veel meerkeuzevragen had als nadeel dat mensen dan kunnen gaan gokken of in een bepaalde richting worden gestuurd door de antwoordopties. Achteraf gezien had dat opgelost kunnen worden door iedere vraag op twee of drie verschillende manieren te formuleren en alle vragen op een random volgorde te laten zien. Dan had bij iedere set van drie vragen de betrouwbaarheid uitgerekend kunnen worden en dan was er weinig kans op fouten geweest.

De steekproef die er was, was ook niet representatief voor de populatie. Het onderzoek richtte zich namelijk op de Nederlandse Gebarentaal, een taal die vooral door doven en daarnaast nog door veel slechthorenden en horenden wordt gebruikt. In deze steekproef was ongeveer de helft van respondenten doof, in werkelijkheid zal meer dan de helft van de NGT-gebruikers doof zijn, al is dit moeilijk met zekerheid te zeggen.

Als laatste, er had aan de proefpersonen gevraagd moeten worden of zij NGT als eerste of als tweede taal geleerd hebben. Nu is er alleen gevraagd naar de staat van het gehoor, maar dit zegt in feite natuurlijk niks over de taalvaardigheid. Ook had bij de controlevraag ‘Beheers je NGT goed?’ een schaal moeten staan waarop respondenten konden antwoorden, wat goede en slechte beheersing is, is natuurlijk lastig te bepalen. Als er dan antwoordopties ‘Ja’ en ‘Nee’ staan, is dit niet voldoende. Of er had een optie met ‘Redelijk goed’ bij moeten staan.

6.3 Suggesties voor vervolgonderzoek

Interessant zou zijn om dit onderzoek nogmaals uit te voeren, maar dan met meer tijd en meer respondenten. Als er een online enquête gemaakt wordt en men kan ervoor zorgen dat die door een grote, representatieve doelgroep wordt ingevuld, kan er onderzocht worden welke taboegebaren het meest frequent voorkomen in de NGT. Ook kan er op deze manier onderzocht worden of er voor alle populaire Nederlandse taboewoorden een NGT-variant is, en of dit ook in NGT een taboegebaar is. Neem bijvoorbeeld *kanker*, daar zal vast een gebaar voor zijn in NGT, maar kan het ook als vloek voorkomen?

Het is ook interessant om te onderzoeken hoe de dovencultuur aankijkt tegen vloeken en schelden, aangezien in dit onderzoek naar voren is gekomen dat er in de NGT minder wordt gescholden dan in het Nederlands. Of hebben zij inderdaad door het gebruik van de

visueel-manuele modaliteit de taboegebaren niet nodig? Dit zou een erg interessant vervolgonderzoek kunnen zijn, al moet men dan wel eerst zeker zijn van het feit dat er minder gevloekt en gescholden wordt. Daarvoor zou eerst dit onderzoek opnieuw uitgevoerd moeten worden, met alle aanpassingen zoals die in de kritische noot staan.

7. Bibliografie

- Allan, K., & Burrige, K. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aronoff, M., Meir, I., & Sandler, W. (2005). The Paradox of Sign Language Morphology. *Language*, 81, 301-344.
- Baker, A., Bogaerde, B. van den, Pfau, R., & Schermer, T. (red.) (2008). *Gebarentaalwetenschap: Een inleiding*. Deventer: Van Tricht.
- Baker, A. (2008). Gebarentalen als natuurlijke talen. In A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (red.), *Gebarentaalwetenschap: Een inleiding*, pp. 21-42. Deventer: Van Tricht.
- Battison, R. (1978). *Lexical Borrowing in American Sign Language*. Silver Spring: Linstok Press.
- Corver, N. (2014). Recursing in Dutch. *Natural Language & Linguistic Theory*, 32, 432-457.
- Cursus vloeken in gebarentaal (28 november 2007). AD, van <http://www.ad.nl/ad/nl/1012/Nederland/article/detail/2278374/2007/11/28/Cursus-vloeken-in-gebarentaal.dhtml>
- Harder, R., Koolhof, C., & Schermer, T. (2003). *Meervoud in de NGT: Verslag van een onderzoek in het kader van OCW subsidie 2003*. Onderzoeksrapport. Nederlands Gebarentalencentrum: Bunnik.
- Jay, T., & Janschewitz, K. (2007). Filling the emotion gap in linguistic theory: Commentary on Potts' expressive dimension. *Theoretical Linguistics*, 33, 215-221.
- Jay, T., & Janschewitz, K. (2008). The pragmatics of swearing. *Journal of Politeness Research*, 4, 267-288.
- Koenen, L., Bloem, T., & Janssen, R., (1993). *Gebarentaal: De taal van doven in Nederland*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar.
- Kooij, E. van der (2002). *Phonological Categories in Sign Languages: The Rol of Phonetic Implementation and Iconicity*. Utrecht: LOT (Proefschrift Universiteit Leiden).

- Laar, R. van (7 mei 2014). Tijd voor meer gebaren richting doven. *Partij van de Arbeid*, van <http://www.pvda.nl/berichten/2014/05/Positie+doven+en+slechthorenden+verbeteren>
- Moores, D.F. (2010). Partners in Progress: The 21st International Congress on Education of the Deaf and the Repudiation of the 1880 Congress of Milan. *American Annals of the Deaf*, 155, 309-310.
- Morris, H.R., Thacker, A.J., Newman, P.K., & Lees, A.J. (2000). Sign Language Tics in a Prelingually Deaf Man. *Movement Disorders*, 15, 318-320.
- Nijen Twilhaar, J.B. (2009). *Lexicon van de gebarentaalwetenschap*. Deventer: Van Tricht.
- Nobel, E. de, & Harder, R. (1991). Fonologie van de Nederlandse Gebarentaal. In T. Schermer, C., Fortgens, R. Harder & E. de Nobel (red.), *De Nederlandse Gebarentaal* (pp. 62-84). Twello: Van Tricht.
- Nobel, E. de (1991). Iconische en arbitraire gebaren. In T. Schermer, C., Fortgens, R. Harder & E. de Nobel (red.), *De Nederlandse Gebarentaal* (pp. 88-93). Twello: Van Tricht.
- Pfau, R., & Bos, H. (2008). Enkelvoudige zinnen. In A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (red.), *Gebarentaalwetenschap: Een inleiding* (pp. 120-144). Deventer: Van Tricht.
- Pfau, R. (2008). Woordvorming. In A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (red.), *Gebarentaalwetenschap: Een inleiding* (pp. 188-213). Deventer: Van Tricht.
- Geus, M. de, & Oyserman, J. (2010). *Prisma miniwoordenboek Nederlandse Gebarentaal*. Houten: Het Spectrum.
- Rassin, E., & Muris, P. (2005). Why do women swear? An exploration of reasons for and perceived efficacy of swearing in Dutch female students. *Personality and Individual Differences*, 38, 1669-1674.
- Rigney, A. (2008). Teksten en cultuurhistorische context. In K. Brillenburg Wurth & A. Rigney (red.), *Het leven van teksten: Een inleiding tot de literatuurwetenschap*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Rubino, C. (2013). Reduplication. In M. Dryer & M. Haspelmath (eds.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Geraadpleegd op 12 januari 2015, via <http://wals.info/chapter/27>.

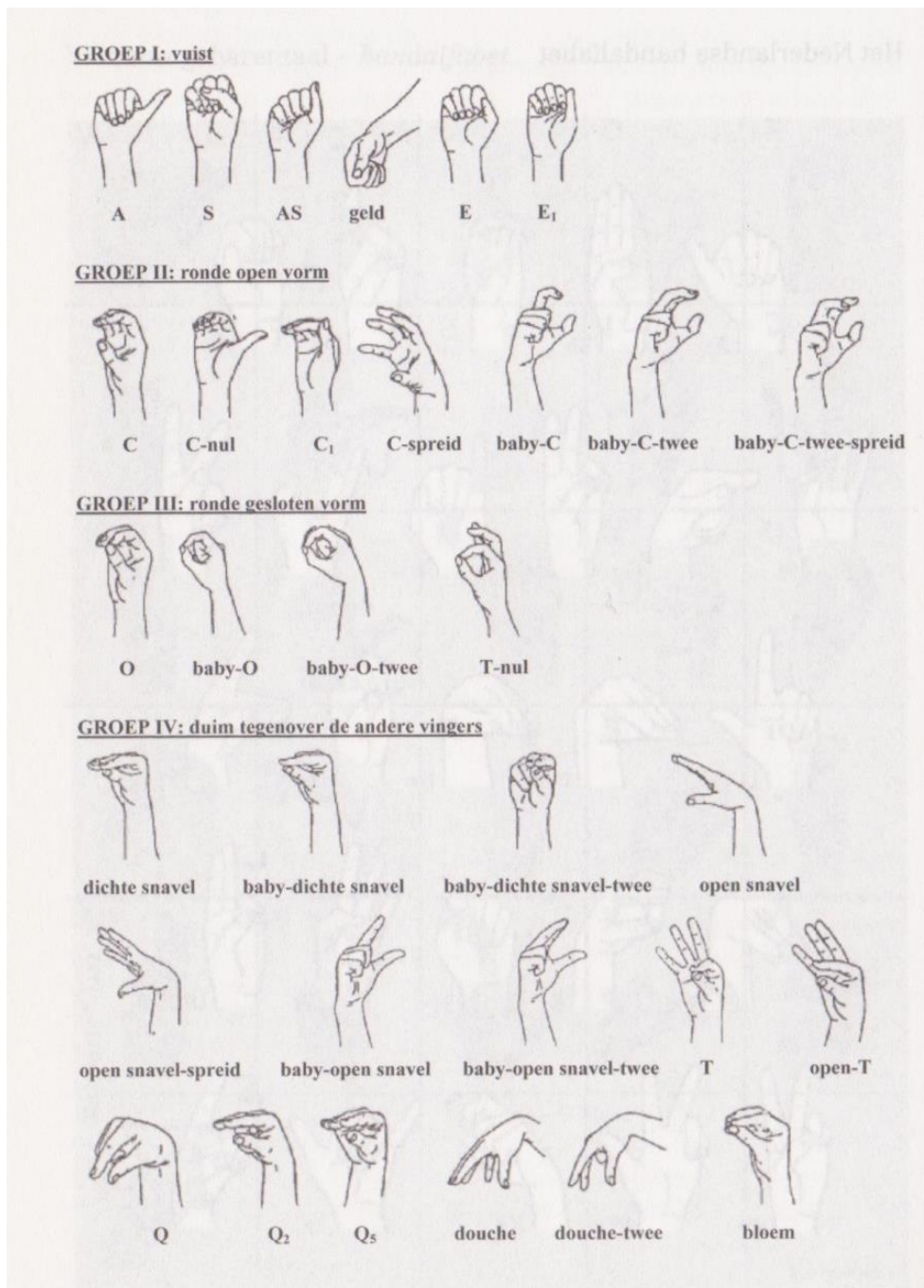
- Sanders, E., & Tempelaars, R. (1998). *Krijg de vinkentering! 1001 Nederlandse en Vlaamse verwensingen*. Amsterdam: Contact.
- Sandler, W., & Lillo-Martin, D. (2006). *Sign Language and Linguistic Universals*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schermer, T., Fortgens, C., Harder, R., & Nobel, E. de (red.) (1991). *De Nederlandse Gebarentaal*. Twello: Van Tricht.
- Schermer, T., & Harder, R. (2008). Lexicon. In A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (red.), *Gebarentaalwetenschap: Een inleiding*, pp. 167-187. Deventer: Van Tricht.
- Schermer, T., & Koolhoof, C. (red.) (2009). *Van Dale Basiswoordenboek Nederlandse Gebarentaal*. Utrecht: VBK Media.
- Schermer, T., & Pfau, R. (2008). Psycholinguïstiek. In A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (red.), *Gebarentaalwetenschap: Een inleiding*, pp. 43-62. Deventer: VanTricht.
- Schermer, T. (1990). *In Search of a Language. Influences from Spoken Dutch on Sign Language of the Netherlands*. Delft: Eburon.
- Schermer, T. (1991). Gebarentalen. In T. Schermer, C. Fortgens, R. Harder & E. de Nobel (red.), *De Nederlandse Gebarentaal* (pp. 29-47). Twello: Van Tricht.
- Schermer, T. (2008). Taalvariatie en standaardisatie. In A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (red.), *Gebarentaalwetenschap: Een inleiding*, pp. 257-274. Deventer: Van Tricht.
- Sterkenburg, P.G. van (1997). *Vloeken: Een cultuurbepaalde reactie op woede, irritatie en frustratie*. Leiden: Sdu Standaard.
- Sterkenburg, P.G. van (2008). *Krachttermen: Scheldwoorden, vervloekingen, verwensingen, beledigingen, smeekbeden en bezweringen*. Leiden: Scriptum.
- Stokoe, W.C. (1960). Sign language structure: An outline of the visual communication systems of the American deaf. *Studies in Linguistics: Occasional Papers* 8. Buffalo, NY: University of Buffalo.
- Thomas Hopkins Gallaudet (z.d.). Geraadpleegd op 2 december 2014, via Gallaudet University, van http://www.gallaudet.edu/dpn_home/thomas_hopkins_gallaudet.html.

Timeline of Events (z.d.). Geraadpleegd op 2 december 2014, via World Federation of the Deaf (WFD), van <http://wfdeaf.org/whoarewe/timeline-of-events>.

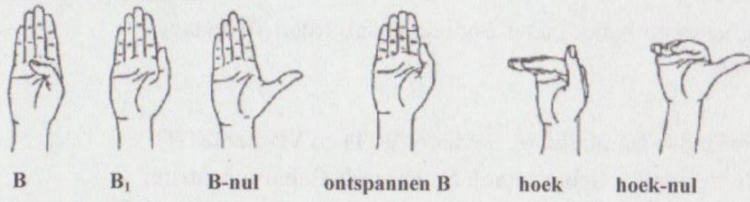
Wilbur, R.B., & Nolen, S.B. (1986). The Duration of Syllables in American Sign Language. *Language and Speech*, 29, 263-280.

Zaitseva, G., Pursglove, M., & Gregory, S., (1999). Vygotsky, sign language, and the education of deaf pupils. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 4 (1), 9-15.

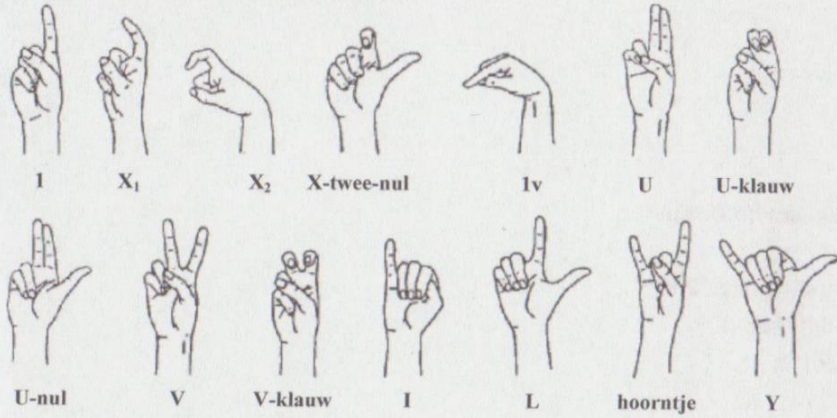
Bijlage 1 - Handvormen van de Nederlandse Gebarentaal

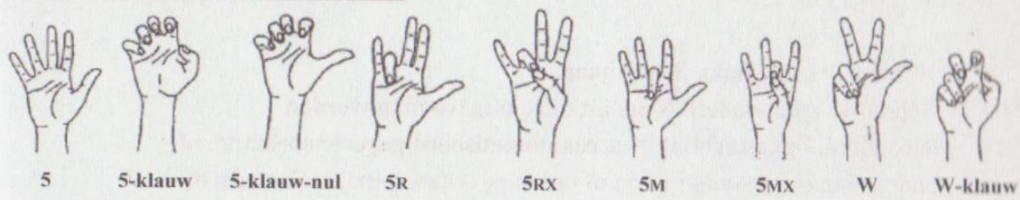
GROEP V: vlakke vorm

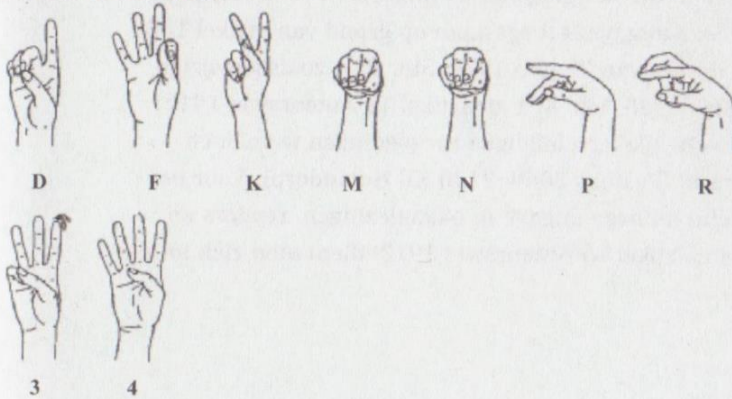
GROEP VI: één of twee uitgestoken vingers

GROEP VII: drie of meer gespreide vingers

GROEP VIII: restgroep

(bron: Nederlands Gebarencentrum)

Bron: Nijen Twilhaar (2009, pp. 258-259).

Bijlage 2 – Facebookbericht SWDA

SWDA Amsterdam
16 december 2014 om 13:02 · 🌐

OPROEPBERICHT (graag delen)

Hallo allemaal,

Voor mijn bachelorscriptie over vloeken en schelden in de NGT ben ik op korte termijn op zoek naar NGT-vaardige mensen die mij kunnen helpen. Ik ben helaas zelf niet NGT-vaardig, dus ik ben op zoek naar mensen die eventueel via skype zouden kunnen chatten, mensen die (inmiddels) kunnen horen of mensen die iemand kennen die zou kunnen tolken. Het is een kort gesprek en het stelt niet veel voor, ik verwacht dat het twintig minuten zal duren.

Met vriendelijke groet,

Eva Morre
Email: morre@students.uu.nl,
SMS: 0646248640.

Vind ik leuk · Reageren · Delen · 💬 1

 Eva Morre Beste lezers,

Ik zie nu pas dat het e-mailadres niet goed is, mijn excuses voor het ongemak. Inmiddels heb ik ook een online enquête gemaakt voor de geïnteresseerden.

Voor mijn bachelorscriptie van de studie Nederlands doe ik onderzoek naar vloeken en schelden in de Nederlandse Gebarentaal (NGT). Ik ben zelf niet gebarentaalvaardig, dus ik heb de hulp van anderen nodig om een kleine inventarisatie te maken van het vloeken en schelden in NGT. Alle informatie is welkom, daarom zijn het vooral open vragen. Het beantwoorden zal ongeveer een kwartier tot twintig minuten duren. Iedereen die goede kennis heeft van NGT mag de enquête invullen, (slecht)horend of doof. Ik heb natuurlijk het liefste zo veel mogelijk respondenten, dus voel je vrij (maar niet verplicht) om de enquête te delen met andere gebarentaalvaardigen. U kunt mij bereiken via E.Morre@students.uu.nl voor meer informatie, indien gewenst.

De link naar de enquête is: <http://www.thesistools.com/web/?id=445024>

Alvast bedankt voor uw tijd!

Met vriendelijke groet,
Eva Morre
Opleiding Nederlands
Universiteit Utrecht
E.Morre@students.uu.nl

Vind ik leuk · Beantwoorden · 1 uur

 Schrijf een reactie...

Bron: *SWDA Amsterdam* (facebookpagina), via <https://www.facebook.com/swdamsterdam>, kopie gemaakt op 4 januari 2015.

Bijlage 3 – Facebookbericht in facebookgroep ‘Dove en slechthorenden mensen’

Alle nieuwe leden stellen zich eerst voor, vandaar dat ik mijn bericht in dezelfde stijl heb geschreven. Omdat ik heb gezegd dat participeren anoniem is, heb ik ook in deze bijlage de namen en afbeeldingen van mensen die gereageerd hebben afgeschermd.

Eva Morre
23 december 2014 om 21:39

Beste leden,

Ook ik zal mezelf even voorstellen, ik ben 20 en erg geïnteresseerd in de Nederlandse Gebarentaal.

Ik ben nu bezig met mijn scriptie over vloeken en schelden in de Nederlandse Gebarentaal, en daar heb ik jullie hulp voor nodig!

Ik wil zo veel mogelijk informatie van gebarentaligen hebben om een klein overzicht te kunnen maken, daarom heb ik een vragenlijstje gemaakt.

Alle informatie is welkom. Het beantwoorden zal ongeveer een kwartier tot twintig minuten duren. Iedereen die goede kennis heeft van NGT mag het invullen, slechthorend, horend of doof. Ik heb natuurlijk het liefste zo veel mogelijk respondenten, dus voel je vrij (maar niet verplicht) om dit berichtje te delen met andere gebarentaalvaardigen.

De link naar de enquête is: <http://www.thesistools.com/web/?id=445024>

Er staat wel één keer een godslasterende vloek in, maar dit is alleen een voorbeeld.

Alvast bedankt voor uw tijd!

Met vriendelijke groet,
Eva Morre

Vind ik leuk · Reageren

15 personen vinden dit leuk.

 Uhm om welke studie gaat het ?
27 december 2014 om 22:32 · Vind ik leuk · 1

 Eva Morre Nederlands!
28 december 2014 om 8:55 · Vind ik leuk · 2

 dat Nedelands die je goed moet gaan te schrijven over vloeken en schelden;;vraag iemand om te uitlegen over dit onderwerp...succes ermee..
29 december 2014 om 15:36 · Vind ik niet meer leuk · 2

 ..!
30 december 2014 om 21:16 · Vind ik leuk

Schrijf een reactie...

Bron: *Dove en slechthorenden mensen* (besloten groep), via <https://www.facebook.com/groups/dovenensh/>, kopie gemaakt op 4 januari 2015.

Bijlage 4 - Vragenlijst voor interview

Allereerst: uitleggen wat schelden en vloeken inhoud aan de hand van voorbeelden in het gesproken Nederlands, ook het verschil tussen de twee uitleggen. Duidelijk maken dat het niet erg is als men een vraag niet weet.

Leeftijd, woonplaats, gehoorstatus en kennis van NGT vragen.

1. Schelden en vloeken NGT-gebruikers? Meer specifiek: is het mogelijk om te schelden en te vloeken in de NGT?
2. Welke 'scheldgebaren' zijn er? Kun je uitleggen wat deze betekenen of kun je een vertaling geven?
3. Weet je hoe deze gebaren ontstaan zijn? Zijn het gebaren die al bestonden maar nu scheldend gebruikt worden? Zijn het 'leengebaren' uit het Engels/Nederlands of uit andere gebarentalen?
4. Wie gebruiken deze scheldgebaren? Gebruiken mensen van verschillende leeftijden andere gebaren om te schelden? Denk je dat er regionale variatie is?
5. Wanneer gebruiken mensen deze scheldgebaren? Bijvoorbeeld: als ze boos zijn? Kan het ook liefkozend bedoeld zijn?
6. Veranderen scheldgebaren zover je weet? Dat wil zeggen: zijn er gebaren die nu scheldend gebruikt worden, maar dat vroeger niet waren. Of ontstaan er snel nieuwe scheldgebaren?
7. Welke vloeken zijn er? Kun je uitleggen wat deze betekenen of kun je een vertaling geven?
8. Wie gebruiken deze vloeken? Gebruiken mensen van andere leeftijden verschillende gebaren om te vloeken? Denk je dat er regionale variatie is?
9. Wanneer gebruiken mensen deze vloeken? Bijvoorbeeld: bij boosheid, ter versterking van iets ('dat was verdomme een lekker koekje')?
10. Veranderen deze vloeken zover je weet? Zijn er vloeken verdwenen? Gebruiken mensen steeds nieuwe vloeken? Worden gebaren of onderdelen van gebaren nu als vloekend beschouwd terwijl dat eerst niet zo was?
11. Weet je hoe deze gebaren ontstaan zijn? Zijn het gebaren die al bestonden maar nu vloekend gebruikt worden? Zijn het 'leengebaren' uit het Engels/Nederlands of uit andere gebarentalen?
12. Heb je zelf nog aanvulling? Zijn er dingen opgevallen aan het vloeken en schelden in de NGT of in het Nederlands?

Vragen of hij/zij een kopie van mijn scriptie wil hebben, zo ja e-mailadres controleren.

Vloeken en schelden in NGT

Beste lezer, fijn dat je tijd hebt om naar mijn enquête te kijken. Voor mijn Bachelorscriptie van de studie Nederlands (Universiteit Utrecht) ben ik op zoek naar mensen die Nederlandse Gebarentaal (NGT) goed beheersen. Of dit als eerste of als tweede taal is en of je (slecht)horend of doof bent maakt niet uit, als je de taal maar goed beheerst.

Ik wil met mijn Bachelorscriptie een eerste aanzet maken tot het onderzoek van vloeken en schelden in gebarentalen en daar heb ik jullie hulp bij nodig!

Start

www.thesistools.com

Vloeken en schelden in NGT

De betekenis van vloeken en schelden die ik zal hanteren in deze enquête is de volgende:

Taboewoorden of taboegebaren zijn de verzamelnamen voor scheldwoorden/scheldgebaren en vloeken. Dit zijn bijvoorbeeld in het gesproken Nederlands 'kut', 'godverdomme', 'shit'.

Schelden: schelden en uitschelden beschouw ik hier als hetzelfde. Dit zijn taboewoorden of taboegebaren die tegen een concreet persoon gericht zijn. Zoals 'klootzak' of 'hoer'.

Vloeken: dit zijn uitspraken die niet tegen een concreet persoon gericht zijn. Het hoeven niet per se godsdienstige/godslasterende uitspraken te zijn. Dit zijn bijvoorbeeld taboewoorden/taboegebaren die gebruikt worden als je boos bent, je teen stoot, iets kapot laat vallen of heel negatief nieuws krijgt. Dit zijn vaak uitingen van frustratie, verdriet of boosheid, maar kan ook zeker een uiting van blijheid zijn. Ook horen hier dingen bij als 'facking' in de zin 'wat een fucking mooie tekening'.

1. **Beheers je NGT goed?***²⁵
 - Ja, maar ik ben wel horend
 - Ja, en ik ben doof
 - Ja, en ik ben slechthorend
 - Nee

²⁴ De (blauwe) lijn geeft aan dat er een nieuwe pagina begint, de respondenten zien de oude pagina dan niet meer en hebben niet de mogelijkheid om een pagina terug te gaan. De vragen met (rode) asterisken erbij moeten beantwoord worden. De respondent gaat naar de volgende pagina als hij/zij op de knop onderaan de pagina drukt, herkenbaar aan het iets grijze vakje.

²⁵ Als iemand bij vraag 1 of vraag 2 'Nee' antwoordt, wordt hij/zij na het drukken op de knop onderaan ('Scheldgebaren') automatisch doorgestuurd naar de laatste pagina.

2. **Zijn er taboegebaren in NGT? Dit zijn scheldgebaren die tegen een persoon gericht zijn en vloeken die gebruikt worden als iemand boos of gefrustreerd is (zie voor uitgebreide uitleg de tekst hierboven).***²⁶

- Ja, er zijn zowel scheldende gebaren als vloeken in NGT.
- Ja, maar er zijn alleen scheldende gebaren in NGT en geen vloeken.
- Ja, maar er zijn alleen vloekgebaren in NGT en geen scheldgebaren.
- Nee, er zijn geen scheldgebaren en geen vloeken in NGT.

3. **Leeftijd***

- <18
- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-55
- 55>

4. **Woonachtig in de provincie***

- Noord-Brabant
- Limburg
- Noord-Holland
- Zuid-Holland
- Utrecht
- Overijssel
- Drenthe
- Friesland
- Flevoland
- Groningen
- Zeeland
- Gelderland

5. **Geslacht***

- Man
- Vrouw

Scheldgebaren

www.thesistools.com

6. **Ik wil je vragen om zo veel mogelijk gebaren te bedenken die SCHELDEND gebruikt kunnen worden. Wat betekenen deze? Is het mogelijk een omschrijving of vertaling te geven in het Nederlands? Doe dat dan hieronder. Je hoeft ze niet allemaal in te vullen als je er niet zo veel kan bedenken.**

²⁶ Als een respondent hier 'Ja, maar er zijn alleen vloekgebaren in NGT en geen scheldgebaren.' als antwoord geeft slaat hij/zij de pagina met vragen over scheldgebaren over.

Scheldgebaar 1	<input type="text"/>
Scheldgebaar 2	<input type="text"/>
Scheldgebaar 3	<input type="text"/>
Scheldgebaar 4	<input type="text"/>
Scheldgebaar 5	<input type="text"/>
Scheldgebaar 6	<input type="text"/>

7. Weet je hoe de gebaren ontstaan zijn? Bijvoorbeeld: is het een leengebaar uit het gesproken Nederlands? Of uit het Engels? Of uit een andere gebarentaal? Is het ooit een gevingerspeld woord geweest, maar is daar nu nog maar een deel van over?

Als je dit niet weet, is dat niet erg, laat het vak dan open.

Scheldgebaar 1	<input type="text"/>
Scheldgebaar 2	<input type="text"/>
Scheldgebaar 3	<input type="text"/>
Scheldgebaar 4	<input type="text"/>
Scheldgebaar 5	<input type="text"/>
Scheldgebaar 6	<input type="text"/>

8. Wie gebruiken deze scheldgebaren?

Bijvoorbeeld: vooral jongeren, vooral ouderen, vooral mensen uit het noorden, vooral mensen uit hogere sociale milieus etc.

Scheldgebaar 1	<input type="text"/>
Scheldgebaar 2	<input type="text"/>
Scheldgebaar 3	<input type="text"/>
Scheldgebaar 4	<input type="text"/>
Scheldgebaar 5	<input type="text"/>
Scheldgebaar 6	<input type="text"/>

9. Wanneer gebruiken mensen deze scheldgebaren?

Bijvoorbeeld: als ze boos zijn? Kan het ook liefkozend bedoeld zijn?

Scheldgebaar 1	<input type="text"/>
Scheldgebaar 2	<input type="text"/>
Scheldgebaar 3	<input type="text"/>

Scheldgebaar 4

Scheldgebaar 5

Scheldgebaar 6

10. Veranderen scheldgebaren zover je weet?

Dat wil zeggen: zijn er gebaren die nu scheldend gebruikt worden, maar dat vroeger niet waren. Of ontstaan er snel nieuwe scheldgebaren?

Scheldgebaar 1

Scheldgebaar 2

Scheldgebaar 3

Scheldgebaar 4

Scheldgebaar 5

Scheldgebaar 6

Vloekgebaren

11. Nu wil ik je vragen om zo veel mogelijk gebaren te bedenken die VLOEKEND gebruikt kunnen worden. Wat betekenen deze? Is het mogelijk een omschrijving of vertaling te geven in het Nederlands? Doe dat dan hieronder. Je hoeft ze niet allemaal in te vullen als je er niet zo veel kan bedenken.

Vloekgebaar 1

Vloekgebaar 2

Vloekgebaar 3

Vloekgebaar 4

Vloekgebaar 5

Vloekgebaar 6

12. Weet je hoe de gebaren ontstaan zijn? Bijvoorbeeld: is het een leengebaar uit het gesproken Nederlands? Of uit het Engels? Of uit een andere gebarentaal? Is het ooit een gevingerspeld woord geweest, maar is daar nu nog maar een deel van over?

Als je dit niet weet, is dat niet erg, laat het vak dan open.

Vloekgebaar 1

Vloekgebaar 2	<input type="text"/>
Vloekgebaar 3	<input type="text"/>
Vloekgebaar 4	<input type="text"/>
Vloekgebaar 5	<input type="text"/>
Vloekgebaar 6	<input type="text"/>

13. Wie gebruiken deze vloekgebaren?

Bijvoorbeeld: vooral jongeren, vooral ouderen, vooral mensen uit het noorden, vooral mensen uit hogere sociale milieus etc.

Vloekgebaar 1	<input type="text"/>
Vloekgebaar 2	<input type="text"/>
Vloekgebaar 3	<input type="text"/>
Vloekgebaar 4	<input type="text"/>
Vloekgebaar 5	<input type="text"/>
Vloekgebaar 6	<input type="text"/>

14. Wanneer gebruiken mensen deze vloekgebaren?

Bijvoorbeeld: als ze boos zijn? Kan het ook liefkozend bedoeld zijn?

Vloekgebaar 1	<input type="text"/>
Vloekgebaar 2	<input type="text"/>
Vloekgebaar 3	<input type="text"/>
Vloekgebaar 4	<input type="text"/>
Vloekgebaar 5	<input type="text"/>
Vloekgebaar 6	<input type="text"/>

15. Veranderen deze vloeken zover je weet? Zijn er vloeken verdwenen? Gebruiken mensen vaak nieuwe vloeken? Worden gebaren of onderdelen van gebaren nu als vloekend beschouwd terwijl dat eerst niet zo was?

Vloekgebaar 1	<input type="text"/>
Vloekgebaar 2	<input type="text"/>
Vloekgebaar 3	<input type="text"/>
Vloekgebaar 4	<input type="text"/>
Vloekgebaar 5	<input type="text"/>
Vloekgebaar 6	<input type="text"/>

- 16. Heb je zelf nog aanvullingen? Zijn er dingen opgevallen aan het vloeken en schelden in NGT of in het Nederlands? Wordt er bijvoorbeeld minder of meer gescholden en gevloekt in de Nederlandse Gebarentaal?**

- 17. Zou je het leuk vinden om de eindversie van mijn scriptie gemaild te krijgen? Vul dan hieronder je naam en emailadres in. Heb je geen interesse, dan kun je de vakken leeg laten.**

Naam

E-mailadres

Verstuur!

www.thesistools.com

Bedankt voor je hulp!

Mocht je nog filmpjes op willen sturen (van bijvoorbeeld gebaren), dan kan dat naar onderstaand e-mailadres.

Groetjes,
Eva Morre
E.Morre@Students.UU.nl
Opleiding Nederlands
Universiteit Utrecht

www.thesistools.com

Bijlage 6 – Antwoorden enquête en interview

Meerkeuzevragen

Tabel B1. *Zijn er taboegebaren in NGT? (n=23)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Ja, er zijn zowel scheldende gebaren als vloeken in NGT.	19	82.6%
Ja, maar er zijn alleen scheldende gebaren in NGT en geen vloeken.	2	8.7%
Ja, maar er zijn alleen vloekgebaren in NGT en geen scheldgebaren.	0	0.0%
Nee	2	8.7%

Tabel B2. *Leeftijd respondenten in jaren (n=23)*

Leeftijd	Frequentie	Percentage
<18	2	8.7%
18-25	6	26.1%
26-35	9	39.1%
36-45	0	0.0%
46-55	4	17.4%
55>	2	8.7%

Tabel B3. *Provincie waar de respondenten woonachtig zijn (n=23)*

Provincie	Frequentie	Percentage
Noord-Brabant	2	8.7%
Limburg	0	0.0%
Noord-Holland	3	13.0%
Zuid-Holland	7	30.4%
Utrecht	5	21.7%
Overijssel	0	0.0%
Drenthe	2	8.7%
Friesland	0	0.0%
Flevoland	0	0.0%
Groningen	2	8.7%
Zeeland	0	0.0%
Gelderland	2	8.7%

Tabel B4. *Geslacht respondenten (n=23)*

Geslacht	Frequentie	Percentage
Man	7	30.4%
Vrouw	16	69.6%

Open vragen

Tabel B5. *Scheldgebaren genoemd in de open vragen (n=5)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Klootzak	4	80%
Sukkel	2	40%
Bitch	1	20%
Hoer	3	60%
Homo	1	20%
Slet	2	40%
Dombo/stommerd	3	60%
Sodemieter op	4	80%
Idioot	1	20%
Malloot	1	20%
Leeghoofd	1	20%
Ouwe hoer	1	20%
Luilak	1	20%
Lul	1	20%

Tabel B6. *Hoe zijn de scheldgebaren ontstaan? (n=4)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Afkomstig uit gesproken Nederlands	4	100%
Iconisch	2	50%

Tabel B7. *Wie gebruiken deze scheldgebaren? (n=5)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Boze mensen	2	40%
Asociale mensen	1	20%
Jongeren	1	20%
Jongeren en ouderen	1	20%
Vooraf tweede taalleerders	1	20%

Tabel B8. *Wanneer gebruiken mensen deze scheldgebaren? (n=5)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Als ze boos zijn	5	100%
Als pesterij	3	60%
Kan ook positief/liefkozend	2	40%

Tabel B9. *Veranderen scheldgebaren zover je weet? (n=2)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Ja	2	100%

Tabel B10. *Genoemde vloekgebaren (n=4)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Fuck	3	75%
Kut	2	50%
Shit	3	75%
(God)verdomme	3	75%
Potverdorie	1	25%
Bullshit	1	25%
Klote	1	25%

Tabel B11. *Hoe zijn deze vloekgebaren ontstaan? (n=3)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Iconisch	2	67%
Uit gesproken Nederlands	2	67%

Tabel B12. *Wie gebruiken deze vloekgebaren? (n=4)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Asociale mensen	1	25%
Jongeren	1	25%
Jongeren en ouderen	1	25%
Tweede taalleerders	1	25%

Tabel B13. *Wanneer gebruiken mensen deze vloekgebaren? (n=4)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Bij frustratie	3	75%
Als ze boos zijn	3	75%
Kan ook positief/liefkozend	2	50%

Tabel B14. *Veranderen deze vloekgebaren zover je weet? (n=4)*

Antwoord	Frequentie	Percentage
Nee	1	25%
Ja	2	50%
Weet ik niet	1	25%

Tabel B15. *Overige opmerkingen (n=3)*

Opmerking	Frequentie	Percentage
Er wordt in de dovenwereld veel minder gevloekt en gescholden dan in de horende wereld	2	67%
Vloeken is vaak overbodig in de gebarentaal	2	67%
Gebruik van scheld- en vloekgebaren is afhankelijk van de persoon/taalgebruiker	2	67%
Er worden vaak gebaren gebruikt als mensen boos zijn die geen betekenis hebben maar waaruit de context is op te maken wat het betekent.	1	33%